

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานวิชาการของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.2 ความสำคัญของการนิเทศการศึกษา
 - 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.4 หลักสำคัญของการนิเทศการศึกษา
 - 1.5 กระบวนการนิเทศการศึกษา
 - 1.6 กิจกรรมการนิเทศการศึกษา
 - 1.7 ผู้บริหารกับการนิเทศการศึกษา
 - 1.8 การนิเทศการศึกษาภายในวิทยาลัยพยาบาล
 - 1.9 ประโยชน์จากการนิเทศการศึกษา
2. การปฏิบัติงานวิชาการ
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของงานวิชาการ
 - 2.2 ขอบเขตของงานวิชาการ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การนิเทศการศึกษา

1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

สำหรับความหมายของการนิเทศการศึกษาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีจุดเน้นแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคนี้ก็มีจุดมุ่งหมายตรงกันคือ ต้องการปรับปรุงการสอนของครูให้มีคุณภาพมากขึ้น ในสมัยก่อนนั้นเรามักจะนึกถึงการนิเทศการศึกษาในรูปของบุคคลที่เป็นครูของครู ให้คำแนะนำ หรือ สาธิตวิธีสอนใหม่ๆ รวมทั้งการสร้างการใช้อุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับบทเรียนให้กับครูผู้สอน สำหรับใน

ปัจจุบันนี้การนิเทศได้มีขอบเขตและมีความหมายกว้างออกไปมาก จุดเน้นในปัจจุบันจะคำนึงถึงทุกองค์ประกอบของการศึกษาที่จะทำให้การสอนของครูมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น องค์ประกอบ เหล่านี้ได้แก่ การช่วยเหลือครูผู้สอนโดยตรงให้มีการปรับปรุงการสอนด้วยตัวครูเองอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาหลักสูตร การให้บริการเสริมวิชาการ การพัฒนากลุ่ม และการค้นหาหรือสืบสวนข้อมูลเพื่อนำผลมาใช้ปรับปรุงการสอนซึ่งวิธีดังกล่าวจะเรียกว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) (Glickman, 1981:6) ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายลักษณะ ดังเช่น สงัด อุทรานันท์ (2530 : 118) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน สอดคล้องกับ บุญเลิศ แสนศักดิ์ (2535:23) กล่าวว่า iva การนิเทศการศึกษาหมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ โดยใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลมีวิจาร์ณญาณในการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขในด้านการเรียนของเด็ก การสอนของครูให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศเพื่อให้เกิดคุณภาพการศึกษา และ Good (1959 : 539) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกวิถีทางของบุคคลที่ได้รับมอบหมายในการจัดการศึกษา ที่จะให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้นำทางการศึกษา โดยกระตุ้นความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพครู การพิจารณาเลือกสรรจุดมุ่งหมายการสอน อุปกรณ์การสอนและการประเมินผลการสอนที่เหมาะสม

จากแนวคิดที่นำมากล่าวไว้นั้นสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานของบุคลากรทางการศึกษาที่จัดกระทำเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันในการบริการช่วยเหลือ ปรึกษาแนะนำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2 ความสำคัญของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสถาบันการศึกษา ในการที่จะพัฒนาบุคลากรและการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา การนิเทศจะช่วยให้บุคลากรเข้าใจปัญหาและความต้องการของสถาบัน ส่งเสริมความสามารถและขวัญกำลังใจ เกิดการประสานสามัคคีในการทำงานและปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเวลาและสถานการณ์ มีความพึงพอใจในงาน และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ สำหรับปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการนิเทศการศึกษา อุดมศักดิ์ พลอยบุตร (2536 : 57-58) ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้ 1) ศักยภาพของครู เนื่องจากในสภาพปัจจุบันครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนส่วนใหญ่จะมีวุฒิการศึกษาสูง มีความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอนอีกทั้งรู้สภาพปัญหาอุปสรรคการเรียน การสอนภายในโรงเรียนอย่าง

ดีซึ่งถ้าได้นำเอาศักยภาพของครูที่มีอยู่ ได้ช่วยเหลือนกันแก้ปัญหาจะทำให้แก้ปัญหาได้ถูกจุด

2) ธรรมชาติการทำงานของคนซึ่งจำเป็นต้องได้รับการนิเทศ ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของคนพอที่จะมองได้ 2 มิติ คือ มิติด้านความรู้และมิติด้านการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีความรู้และชอบปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องทำการนิเทศแต่ควรใช้เทคนิคการบริหารที่จะส่งเสริมให้กำลังใจ ให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้พัฒนางานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป กลุ่มที่ 2 ได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีความรู้แต่ไม่ทำงาน ซึ่งกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้ต้องการในการที่จะช่วย ส่งเสริมให้เขาปฏิบัติงาน หรืออาจจะใช้การให้แรงเสริมทางลบในบางโอกาสเพื่อให้เขาปฏิบัติงาน กลุ่มที่ 3 ได้แก่กลุ่มบุคคลที่ไม่มีความรู้แต่ชอบปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้จะต้องใช้เทคนิคการนิเทศและเทคนิคการพัฒนาบุคลากร ให้เขามีความรู้ที่จะปฏิบัติงานได้ถูกต้อง กลุ่มที่ 4 ได้แก่กลุ่มบุคคลที่ไม่มีความรู้และไม่ชอบปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มนี้จะต้องใช้ทั้งเทคนิคการนิเทศและเทคนิคการพัฒนาบุคคลตลอดจนเทคนิคการบริหาร ให้เขามีความรู้และสามารถปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี 3) การทำงานย่อมมีปัญหา ในการปฏิบัติงานทุกครั้งย่อมมีปัญหาไม่มากก็น้อยผู้ที่ไม่มีปัญหาก็คือผู้ที่ไม่ทำงานเท่านั้น ดังนั้นในการทำงานจึงต้องมีการนิเทศเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการแก้ปัญหาด้วยการสอนงาน ให้การชี้แนะกระทำเป็นตัวอย่าง หากทางช่วยและส่งเสริมให้กำลังใจในการที่จะแก้ปัญหาเพื่อจะได้งานที่มีประสิทธิภาพ 4) ครูทุกคนย่อมต้องการพัฒนา ในการปฏิบัติงานของครูนั้น ครูทุกคนย่อมต้องการที่จะพัฒนางานไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดแต่ในบางครั้งอาจจะไม่รู้จุดที่จะพัฒนาหรือแนวทางที่จะพัฒนา แต่ถ้าใช้ระบบการนิเทศก็จะทำให้บุคลากรได้ช่วยกันชี้จุดที่จะพัฒนา เสนอแนวทางที่จะพัฒนาการเรียนการสอนไปสู่สิ่งที่มีประสิทธิภาพ 5) ครูทุกคนย่อมต้องการขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ในการปฏิบัติงานนั้นผู้ปฏิบัติย่อมอยากให้มีผู้มาเห็นผลงาน ชื่นชมผลงานที่เขาได้ปฏิบัติไป ถ้ามีผู้บริหารหรือผู้ร่วมงานได้มาเห็นผลงาน มาชื่นชม ยกย่องชมเชย ทั้งต่อหน้าและลับหลังก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญและกำลังใจ ที่จะปฏิบัติงานให้ผลดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศการศึกษาในระบบการศึกษา เนื่องมาจากเหตุผลดังนี้ (วิจิตร วรุตบางกูร, 2524:12) 1) สภาพสังคมเปลี่ยนไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์การที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา 2) ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆเพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แม้แนวคิดในเรื่องการเรียนการสอนก็เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้ความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ 3) การแก้ไขปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนพัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือการนิเทศการศึกษาจากผู้อำนวยการโดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ปัญหาได้สำเร็จลุล่วง 4) การศึกษาของประเทศไม่อาจรักษามาตรฐานไว้ได้ จะต้องมีการควบคุมดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว การนิเทศการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทั้งระบบการศึกษาและผู้ปฏิบัติการการศึกษา

1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นการให้คำแนะนำและให้การช่วยเหลืออาจารย์ผู้สอนมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่อาจารย์ผู้สอนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการทำงานในทางที่ดีขึ้น ดังเช่น พันธ์ ทัศนาคินทร์ (2523: 27) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่การปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การนิเทศมิใช่การบังคับหรือจับผิด การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น และ สัจด์ อุทรานันท์ (2530:22) กล่าวว่าการนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญ 4 ประการคือ 1) เพื่อพัฒนาคน ก็คือ การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น 2) เพื่อพัฒนางาน เนื่องจากการนิเทศการศึกษามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนให้ดีขึ้นนั้น 3) เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน ผลัดเปลี่ยนกัน เป็นผู้นำและผู้ตามซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับการตรวจตราหรือคอยจับผิด 4) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจในการทำงาน หากการนิเทศไม่ได้สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้วการนิเทศการศึกษาก็จะประสบความสำเร็จได้ยาก การนิเทศการศึกษาที่ดีจะต้องมีจุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการ จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ หากขาดจุดมุ่งหมายใดจุดมุ่งหมายหนึ่งจะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จล้มเหลวได้

1.4 หลักสำคัญของการนิเทศการศึกษา

หลักสำคัญในการนิเทศการศึกษาคควรเป็นการใช้หลักแนวทางวิทยาศาสตร์ เป็นการให้เสรีและประชาธิปไตย เป็นการสร้างสรรค์ให้เกิดกำลังใจมากขึ้น ดังเช่น กิติมา ปรีดีติลภ (2532: 24) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของ Briggs and Justman ดังนี้ 1) การนิเทศการศึกษาต้องเป็นประชาธิปไตย 2) การนิเทศการศึกษาต้องเป็นการส่งเสริมและสร้างสรรค์ 3) การนิเทศการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของวิทยากรหลายคนมากกว่าที่จะแบ่งผู้นิเทศออกเป็นรายบุคคล 4) การนิเทศการศึกษาคควรตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่า จะเป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล 5) การนิเทศการศึกษาคจะต้องคำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล 6) จุดมุ่งหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา คือ หาทางช่วยให้เด็กเกิดความรู้ความสามารถตามความมุ่งหมายของการศึกษา 7) การนิเทศการศึกษาคจะต้องเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรู้สึกร่วมกันให้แก่ครู และการสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างหมู่คณะ 8) การนิเทศการศึกษาคควรเริ่มต้นจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่กำลังประสบอยู่ 9) การนิเทศการศึกษาคควรเป็นการส่งเสริม

ความก้าวหน้า และความพยายามของครูให้สูงขึ้น 10) การนิเทศการศึกษาควรเป็นการส่งเสริม และปรับปรุงสมรรถวิสัย ทักษะ และข้อคิดเห็นของครูให้ถูกต้อง 11) การนิเทศการศึกษา พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำ อย่างเป็นทางการให้มากที่สุด ควรทำง่าย ๆ 12) การนิเทศการศึกษา ควรใช้เครื่องมือและกลวิธีง่าย ๆ 13) การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล

1.5 กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศศึกษานั้นเป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอนและต่อเนื่องโดย เริ่มจากการประเมินสภาพการทำงาน การวางแผนดำเนินการนิเทศ การดำเนินการปฏิบัติการนิเทศ ประเมินผลการนิเทศและการปรับปรุงแก้ไข ดังเช่นสังต์ อุทรานันท์ (2530:84) ได้กำหนด กระบวนการนิเทศการศึกษา ดังนี้ 1) การวางแผนการนิเทศ (planning) ผู้บริหาร ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ ประชุมปรึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหา 2) ให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ (informing) การให้ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะทำ 3) การปฏิบัติงาน (doing) การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ ผู้ให้การนิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศ 4) การสร้างขวัญกำลังใจ (reinforcing) เป็นการเสริมแรงเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมั่นใจและพึงพอใจในการปฏิบัติงาน 5) ประเมินผลการนิเทศ (evaluation) ผู้นิเทศ ประเมินผลการดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคเพื่อปรับปรุงแก้ไขและ Harris (1985:13-15) ซึ่งสรุป กระบวนการในการนิเทศการศึกษาไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การประเมินสภาพการทำงาน (assessing) เป็นกระบวนการศึกษาถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่จะนำมาเป็นตัว กำหนดถึงความต้องการจำเป็น เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2) การจัดลำดับความสำคัญของ งาน (prioritizing) เป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดประสงค์และกิจกรรมต่างๆ ตามลำดับความสำคัญ 3) การออกแบบวิธีการทำงาน (designing) เป็นการจัดสายงานให้ส่วน ประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน จากแนวคิดทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การเตรียม จัดระบบงาน และกำหนดแผนในการทำงาน 4) จัดสรรทรัพยากร (allocating resources) เป็นกระบวนการ การกำหนดทรัพยากรต่างๆให้เกิดประโยชน์ทั้งทรัพยากรวัตถุและบุคคล 5) การประสานงานเป็น กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างเพื่อที่จะ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรลุผลสำเร็จของงานในกระบวนการประสานงาน 6) การนำการทำงาน (directing) เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสภาพที่เหมาะสม สามารถบรรลุ ผลแห่งการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด

1.6 กิจกรรมในการนิเทศการศึกษา

กิจกรรมการนิเทศการศึกษา เป็นกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นในหลายลักษณะในแต่ละงานนิเทศ การศึกษาเพื่อช่วยให้นักนิเทศดำเนินไปด้วยดี การที่จะเลือกกิจกรรมใดนั้นผู้นิเทศต้องมีความรู้ ความสามารถในการตัดสินใจว่ากิจกรรมใดที่จะเหมาะสมที่สุด สอดคล้องกับ อาคม จันทสุนทร

(2527:6) สรุปความหมายของกิจกรรมการนิเทศว่า เป็นกิจกรรมที่หัวหน้าหมวดวิชาจะต้องทำกับครูในหมวดวิชาเพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด ทักษะที่ดี ความรู้สึกที่ดี และทักษะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานหรือการจัดการเรียนการสอนดีขึ้น ซึ่งสามารถจัดทำเป็นกิจกรรมในรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ ได้มากมาย ซึ่งเป็นกิจกรรมทั้งงานประจำและงานโครงการ

กิจกรรมประเภทต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการนิเทศการศึกษา ซึ่ง Harris (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2534 : 71 - 82 ; อ้างอิงมาจาก Harris, 1980 : 71 - 87) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. การบรรยาย จะใช้แต่การพูดอย่างเดียวไม่มีการโต้ตอบจากผู้ฟังแต่บรรยายให้กับผู้ฟังได้ไม่จำกัดจำนวน

2. การบรรยายที่มีสื่อประกอบ เป็นการบรรยายและมีสื่อประกอบ เช่น สไลด์ แผ่นโปสเตอร์ แผนภูมิ ฯลฯ

3. การประชุมสัมมนา เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดเป็นกลุ่ม โดยใช้ผู้บรรยายหลายคนเสนอเป็นบทความ บทวิเคราะห์ ผลการวิจัยต่อผู้ฟัง และผู้ฟังมีส่วนร่วมอภิปราย ชักถามตลอดจนเสนอความคิดเพิ่มเติม

4. การดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ เป็นการดูภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือวีดีโอ เพื่อเสนอข้อมูลในที่ชุมชนหรือใช้ประกอบการบรรยาย

5. การฟังจากเทป วิทยุ และการบันทึกเสียง เป็นการบันทึกเสียงจากผู้บรรยายหรือกลุ่มอภิปราย ถ่ายทอดสู่ผู้ฟังเพื่อช่วยให้เข้าใจมากขึ้น

6. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ เป็นกิจกรรมสำหรับพัฒนาทางวัสดุต่าง ๆ กิจกรรมนี้จะมีคุณค่ามากถ้าใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น จะเพิ่มความสนใจแก่ผู้ร่วมกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมแสดงนิทรรศการหนังสือของห้องสมุด

7. การสังเกตภายในห้องเรียน เป็นการตั้งคณะกรรมการสังเกตการทำงานเพื่อวิเคราะห์คุณภาพ กิจกรรมคล้าย ๆ กับการสาธิตและการเยี่ยมชั้นเรียน แต่เป็นพิธีรีตรองและมีแบบแผนมากกว่า ผู้สังเกตต้องมีทักษะ มีเครื่องมือและวัตถุประสงค์ของการบันทึกข้อมูลอย่างมีระบบ

8. การสาธิต เป็นการลำดับเหตุการณ์ที่เหมือนจริงโดยเน้นที่จุดสำคัญ ๆ มีข้อจำกัดคือ ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่จะไม่สามารถทราบรายละเอียดได้อย่างทั่วถึง ถ้าเป็นกลุ่มเล็กจะไม่คุ้มค่า

9. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการดำเนินการระหว่างผู้ถูกสัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ และจะถูกควบคุมโดยผู้สัมภาษณ์

10. การสัมภาษณ์เฉพาะบางเรื่อง เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างโดย

- 1) ต้องสัมภาษณ์ผู้ที่สามารถตอบได้ในเรื่องนั้น
- 2) ผู้สัมภาษณ์ต้องเข้าใจและวิเคราะห์เรื่องนั้น ๆ ได้
- 3) มีแนวทางในการสัมภาษณ์แล้ว

4) ต้องสัมภาษณ์ตรงจุดที่ต้องการจากประสบการณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์

11. การสัมภาษณ์ทางอ้อม เป็นการได้ข้อมูลจากการสนทนาพูดคุยกันแบบไม่มีพิธีรีตอง เพื่อให้แสดงออกทางความคิดและความรู้สึกของผู้ที่เราพูดคุยด้วย การสัมภาษณ์แบบนี้ช่วยให้พัฒนาคุณธรรมของครู และให้รู้จักวิเคราะห์ตนเองทำให้ครูรู้สึกว่าเราสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง

12. การอภิปราย เป็นการพูดคุยถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกันของกลุ่มเล็ก ๆ การอภิปรายจะใกล้เคียงกับการประชุมกลุ่มและอภิปรายกลุ่ม

13. การอ่าน เป็นกิจกรรมของการนิเทศที่ใช้กันมากที่สุดมีการจัดรูปแบบห้องสมุดเพื่อให้ครูได้หาความรู้เพิ่มเติม ปัจจุบันได้ใช้กิจกรรมการอ่านผสมกับกิจกรรมอื่นสำหรับการฝึกอบรมมากขึ้น

14. การวิเคราะห์ข้อมูลและการคำนวณ เป็นกิจกรรมที่สำคัญมากสำหรับผู้นิเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดตามและประเมินผลโครงการพิเศษต่าง ๆ ของระบบการศึกษา ซึ่งต้องใช้ทักษะการคิดคำนวณอย่างง่าย ๆ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้

15. การระดมสมอง เป็นการเสนอแนวความคิดและข้อเสนอต่าง ๆ ซึ่งมีกฎพื้นฐาน 4 ประการ คือ

- 1) เป็นความคิดที่เราต้องการจุดประสงค์คือรวมความคิดที่แตกต่างกันมารวมกันไว้
- 2) ประเมินค่าแนวความคิดที่ก่อให้เกิดผลเสีย
- 3) สนับสนุนให้มีแนวความคิดแบบเปิดกว้าง
- 4) รวมความคิดและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จากความคิดที่ได้

ในการระดมสมองนี้ไม่มีการตัดสินว่าความคิดใครผิดหรือถูก แต่แนวความคิดจะนำมาผสมผสาน ก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่สามารถจะนำไปปฏิบัติได้

16. การบันทึกวีดีโอเทปและการถ่ายทอด เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตร การประเมินผลงาน การฝึกอบรม และการประชาสัมพันธ์ วีดีโอเทปจะสามารถเน้นจุดสำคัญ ๆ และสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

17. การจัดทำเครื่องมือและข้อทดสอบ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้แบบทดสอบแบบสำรวจ แบบแสดงความคิดเห็น

18. การประชุมกลุ่มย่อย เป็นการประชุมกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายปัญหาพิเศษแบบไม่มีโครงสร้าง เน้นการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นกับปัญหานั้น

19. การพาไปทัศนศึกษา เป็นการเดินทางออกจากสถานศึกษา เพื่อศึกษาและดูงานในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานที่ปฏิบัติอยู่ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์

20. การเยี่ยมเยียน เป็นการเยี่ยมเยียนการปฏิบัติงานของคนอื่น ๆ หรือสังเกตการทำงานของคนอื่น

21. บทบาทสมมุติ เป็นลักษณะคล้ายกับการปฏิบัติในสภาพการณ์ที่เป็นจริง นั่นคือจะกำหนดสถานการณ์ขึ้นแล้วให้ผู้ทำกิจกรรมตอบสนองหรือปฏิบัติตนเองไปตามธรรมชาติที่ควรจะเป็นในกรณีที่นำมาใช้ในการนิเทศนั้น ส่วนใหญ่มักจะเอาปัญหาที่เกิดขึ้นกับครูมาเป็นตัวกำหนดให้ผู้ทำกิจกรรมสมมุติตัวเองว่าอยู่ในสถานการณ์นั้นเขาจะทำอย่างไร

22. การเขียน เป็นกิจกรรมสื่อกลางในการวิเคราะห์เกือบทุกเรื่อง เช่น การเขียนโครงการ การบันทึกข้อมูล การเขียนรายงาน ฯลฯ

23. การปฏิบัติตามคำแนะนำ กิจกรรมนี้ใช้กับรายบุคคลหรือกับกลุ่มขนาดเล็ก มุ่งเน้นการปฏิบัติ

1.7 ผู้บริหารกับงานนิเทศการศึกษา

จะเห็นได้ว่าผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากที่ผลักดันให้การนิเทศเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ยง วัชชวัลค์ (2523 : 4) ได้กล่าวสนับสนุนเรื่องที่ว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทต่อการนิเทศภายในโรงเรียนว่า ครูใหญ่ต้องรับผิดชอบงานวิชาการของโรงเรียนด้วย ครูใหญ่จึงต้องมีบทบาทในการนิเทศการศึกษา จากการสัมมนาของนิสิตปริญญาโท สาขานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ปีการศึกษา 2527 ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนไว้ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนอย่างแท้จริง 2) เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้นิเทศภายในโรงเรียนกับครู 3) เป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเป็นขวัญกำลังใจ 4) ติดตามและประเมินผลการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน 5) เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน 6) ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้นิเทศภายในโรงเรียนและครู 7) ร่วมประชุมวางแผนการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนกับผู้นิเทศและครู (หน่วยศึกษานิเทศกรมสามัญศึกษา, 2532)

Neagley and Evans (1964: 105-106) ได้กล่าวถึงงานนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่ดังนี้ 1) ช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถแสดงความสามารถออกมาอย่างอิสระ และปรับปรุงการเรียนการสอนร่วมกับบุคคลอื่น 2) ทำงานกลุ่มในการสร้าง และดำเนินการให้เป็นไปตามปรัชญาที่ตั้งไว้ 3) พัฒนาทางการสอน 4) พัฒนาหลักสูตร 5) ดูแลโครงการนิเทศให้ดำเนินไปด้วยดี 6) ดำเนินการวัดและประเมินผลโครงการทั้งระบบ 7) ช่วยให้มีการจัดตั้งผู้เชี่ยวชาญในการสอนและการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ 8) รับผิดชอบในการจัดโครงการเสริมความรู้แก่ครูประจำการในโรงเรียน 9) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในระหว่างครูและบุคคลอื่น 10) ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกเช่น อุปกรณ์ หนังสือ และแหล่งวิชาการ 11) ช่วยให้มีการพัฒนาการศึกษาใหม่ๆ ในท้องถิ่น

Harris (1985:176) ได้กำหนดงานนิเทศการศึกษาไว้ 10 ประการคือ 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การจัดระบบการเรียนการสอน 3) การบริหารงานบุคคล 4) การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก 5) การจัดฝึกอบรมครูประจำการ 6) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ 7) การประชุมนิเทศครูใหม่ 8) การจัดบริการพิเศษแก่ครู 9) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 10) การประเมินผลการสอน

จะเห็นได้ว่า การนิเทศศึกษามีมากมายหลายประการ ซึ่งผู้นิเทศสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งงานทุกงานมุ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้สอนให้สามารถดำเนินการเรียนการสอนได้โดยมีเป้าหมายทำให้คุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด

สำหรับงานนิเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ไม่ได้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการนิเทศงานไว้อย่างชัดเจน แต่ผู้บริหารได้มีการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษากระจายไปตามงานหลักเช่น งานนโยบายและแผน งานบริหารวิชาการ งานบริหารบุคลากร งานบริหารงบประมาณ งานปฏิบัติการสอน เมื่อพิจารณาแนวคิดของนักการศึกษาไทยต่างประเทศ และลักษณะงานนิเทศของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล ผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า งานนิเทศการศึกษาของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาลที่สำคัญมี 4 งานดังนี้ 1) งานพัฒนาหลักสูตรและการสอน 2) งานพัฒนาบุคลากรและอาจารย์ 3) งานประเมินการสอน 4) งานบริการวิชาการแก่สังคม

1.8 การนิเทศการศึกษาในวิทยาลัยพยาบาล

สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข มีวิทยาลัยพยาบาลอยู่ในความรับผิดชอบรวม 36 แห่ง ตั้งอยู่ในจังหวัดทุกภาคของประเทศมีหน้าที่รับผิดชอบในการมีหน้าที่ในการผลิตและพัฒนาพยาบาล เพื่อเป็นการสนับสนุนการดำเนินการของวิทยาลัยพยาบาล จึงมีความจำเป็นต้องได้รับการนิเทศและเยี่ยมเยียนจากส่วนกลางเป็นระยะๆ เพื่อช่วยในการพัฒนาวิทยาลัย ตลอดจนรับทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ และให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม อีกทั้งยังสร้างขวัญกำลังใจให้กับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยพยาบาลด้วย เหตุผลดังกล่าวสถาบันพระบรมราชชนกจึงได้จัดทำ โครงการนิเทศและเยี่ยมเยียนวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก (สถาบันพระบรมราชชนก, 2538) และได้มีการกำหนดงานนิเทศและให้คำปรึกษาไว้ใน บทบาทความรับผิดชอบของ วิทยากร 7 วั้ดังนี้ 1) วางแผนและกำหนดการนิเทศการสอนของวิทยากรทั้งภาคทฤษฎี ภาคทดลองและภาคปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ 2) นิเทศการฝึกปฏิบัติของนักศึกษาในหน่วย ของการฝึกปฏิบัติที่ยังยากซับซ้อนและวิกฤต 3) ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาให้อย่างกว้างขวางสำหรับวิทยากร และนักศึกษาตลอดการจัดการเรียนการสอน 4) ควบคุมกำกับกับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาต่างๆ ให้สอดคล้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร 5) ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการ

ศึกษาพยาบาล 6) นำผลของการวิจัยมาดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ 7) ให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยทางการพยาบาลแก่บุคคลและสถาบัน (สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข, 2536) อย่างไรก็ตามวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุขยังมีได้กำหนดนโยบายการนิเทศการศึกษาภายในวิทยาลัยพยาบาลไว้อย่างชัดเจนดังเช่นสถาบันการศึกษาอื่นๆ แต่ได้จัดกิจกรรมในรูปแบบของการพัฒนาอาจารย์ทางด้านวิชาการในวิทยาลัยพยาบาลทุกแห่ง โดยการให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความร่วมมือแก่อาจารย์เพื่อปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน ภายในสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้นโดยนำแนวคิด หลักการ ทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละวิทยาลัยพยาบาลซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประขอบ เศรษฐวงษ์ (2536) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการนิเทศการสอนในวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขพบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติจริงตามกระบวนการนิเทศทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมาก

การนิเทศการศึกษาภายใน เป็นการนิเทศโดยบุคลากรในโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้สอน โดยอาศัยความร่วมมือทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงาน อันส่งผลไปถึงการพัฒนาของโรงเรียน ดังเช่น วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2528:32) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนคือ การที่ผู้นิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดวิชา โดยความร่วมมือกับคณะครูในโรงเรียนเพื่อร่วมมือกันปรึกษาหารือ เพื่อกำหนดการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรในโรงเรียนให้ดีขึ้นสอดคล้องกับ อุดมศักดิ์ พลอยบุตร (2536:2) ที่ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า การนิเทศภายในคือการสอนงานมีการชี้แนะ(แนะนำ)มีการทำเป็นตัวอย่างหาทางช่วยส่งเสริมให้กำลังใจในการปฏิบัติงาน พัฒนาการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ การนิเทศภายในมีความจำเป็นต่อการจัดการศึกษาดังเช่น อาคม จันทร์สุนทร (2522:14) กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ดังนี้ 1) เป็นการช่วยเสริมกำลังใจของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษา ซึ่งไม่พอที่จะนิเทศการศึกษาได้ทั่วถึง 2) ผู้นิเทศเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับปัญหาที่อยู่ในโรงเรียนย่อมมีความรู้ในปัญหาได้ดี และสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ตรงจุดมากกว่าที่จะให้บุคคลจากภายนอกมานิเทศ 3) ผู้นิเทศในโรงเรียนมีความคุ้นเคยกับครูอยู่แล้วทำให้บรรยากาศในการนิเทศเป็นกันเองมากขึ้น 4) ผู้นิเทศในโรงเรียนสามารถติดตามผลการปฏิบัติงาน หรือผลการนิเทศได้ตลอดเวลาเพราะอยู่ใกล้ชิดกัน และสามารถทำให้งานดำเนินไปถึงจุดมุ่งหมายอย่างต่อเนื่อง วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2524:37) อธิบายว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการช่วยส่งเสริมคุณภาพทางการเรียนการสอนโดยเฉพาะ เพราะถ้าไม่มีการนิเทศภายในโรงเรียนครูอาจนำ แบบอย่างการสอนที่ผิด ๆ จากครูคนอื่น

ทำให้มีโอกาสได้ปรับปรุงการสอนของตนเองให้ก้าวหน้า ทันสมัย ครูควรได้รับการนิเทศเพื่อพัฒนาความเจริญทางการเรียนการสอนและวิชาการ นอกจากนี้การนิเทศภายในสามารถช่วยกระตุ้นและแนะนำแนวทางการคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูในโรงเรียน โดยเฉพาะในกรณีที่นำเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ มาใช้ จะเป็นการช่วยให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพขึ้น การนิเทศภายในเป็นสิ่งสำคัญสำหรับโรงเรียน ในการใช้บุคลากรที่มีอยู่ในโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถด้านต่างๆ มาเป็นผู้นิเทศให้ความรู้ คำแนะนำและร่วมแก้ปัญหาที่มีอยู่ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงและมีการติดตามประเมินผลได้อย่างต่อเนื่อง สำหรับกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนก็คล้ายคลึงกับกระบวนการนิเทศการศึกษาทั่วไป แต่ผลจากการนิเทศการศึกษาภายในจะทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม การร่วมมือกันในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ปรับปรุงงานด้วยความรัก สามัคคี ซึ่งเป็นการพัฒนาคน และมีผลต่อการพัฒนางาน และส่งผลไปสู่การพัฒนาคุณภาพนักศึกษา ดังเช่นสังต์ อุทรานันท์ (2530:125) ได้สรุปว่า การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนมีขั้นตอนดังนี้ 1) การวางแผนการนิเทศ โดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ กำหนด แนวทางการแก้ปัญหา และจัดสรรบุคลากรให้รับผิดชอบในงานต่างๆ 2) การให้ความรู้ก่อนการนิเทศใช้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ และจัดทำข้อตกลงในการทำงาน 3) การดำเนินการปฏิบัติงานนิเทศ โดยอาศัยหลักความร่วมมือ ใช้เทคนิคการนิเทศหลายๆแบบ 4) การสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานนิเทศ โดยใช้หลักมนุษยสัมพันธ์และการสร้างขวัญกำลังใจ 5) การประเมินผลการนิเทศ ควรมีการประเมินทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต นำผลการประเมินไปปรับปรุงงานต่อไป

1.9 ประโยชน์จากการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาทำให้เกิดการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงของการจัดระบบการศึกษาในสถาบันการศึกษาให้ดีขึ้น ดังเช่นหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้สรุปผลจากการนิเทศภายในโรงเรียนดังนี้ 1) โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งในด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ เช่น มีการประชุมครูอย่างสม่ำเสมอ การพาครูไปทัศนศึกษา มีการสัมมนาทางวิชาการ การจัดนิทรรศการ การผลิตนวัตกรรมทางการศึกษา ฯลฯ 2) พฤติกรรมของครูเปลี่ยนไปในทางที่ดี เช่น มีความรอบรู้ในวิชาการมากขึ้นมีความคิดริเริ่ม การสอนเปลี่ยนไปในทางดียิ่งขึ้น เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู ครูกับครู และครูกับนักเรียน 3) พฤติกรรมของนักเรียน เปลี่ยนไปในทางดีเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม สนใจและตั้งใจเรียน มีความคิดและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 4) ชื่อเสียงของโรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ตลอดจนได้รับความร่วมมือและความเข้าใจอันดีกับชุมชน สอดคล้องกับ ผกา แสงสุวรรณ (2536:6) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการนิเทศการศึกษา ดังนี้ 1) ในกรณีโรงเรียนไม่พร้อมทางด้านบุคลากร การนิเทศการศึกษาจะช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการศึกษาอย่างมาก เช่น การจัดอบรมแก่บุคลากร 2) เพื่อแก้ไขปัญหานักเรียน ทั้งเรื่องการเรียนรู้และปัญหาครอบครัว 3) โรงเรียน

ที่ยังไม่พร้อมที่จะอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนการนิเทศการศึกษาจะช่วยได้อย่างยิ่ง มีส่วนเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียน 4) เมื่อเกิดมีการปรับปรุงหลักสูตรหรือ มีวิธีการสอนแบบใหม่ แนวใหม่ จะทำให้โรงเรียนได้รับรู้ ตามทัน และเข้าใจถึงวิธีสอนแนวใหม่ได้เป็นอย่างดี 5) เมื่อมีกิจกรรมใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ทางการศึกษาเกิดขึ้น ทางโรงเรียนจะได้รับรู้อย่างรวดเร็ว จากผลการนิเทศการศึกษาทำให้โรงเรียนได้รับสิ่งต่างๆเหล่านี้ได้ทัน เพื่อใช้ในการเรียนการสอน 6) ช่วยลดภาระของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เพราะการนิเทศเป็นการร่วมมือกันเป็นคณะ 7) ช่วยเหลือครูที่มีปัญหาทางด้านการสอนอยู่มาก โดยเฉพาะให้ครูมีการปรับปรุงตนเองอย่างสม่ำเสมอ 8) ให้โรงเรียนเข้าใจและตระหนักถึงความต้องการความสามารถของ นักเรียนแต่ละคน เพราะเมื่อมีการนิเทศแล้ว ต้องมีการประชุมประเมินผล ทางโรงเรียนจะได้ทราบข้อเท็จจริงและจัดประสบการณ์ ด้านการเรียนให้แก่ นักเรียนได้ถูกต้อง

ถวิล มาตรฐาน (2536) กล่าวว่า เมื่อมีการนิเทศเกิดขึ้นแล้วเราจะทราบได้อย่างไรว่าการนิเทศนั้นๆ เกิดผลตามที่กำหนดเอาไว้ จะพิจารณาผลได้จากอะไร อย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ประเมินให้ทราบว่า การนิเทศประสบผลสำเร็จหรือมีคุณภาพมากน้อยอย่างไร เป็นข้อมูลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป ผลที่คาดหวังอันเนื่องมาจากการนิเทศการศึกษา ของศึกษานิเทศก์มีดังนี้ 1) จำนวนครูอาจารย์ที่ได้ศึกษาค้นคว้า วิจัย และสร้างผลงานเพิ่มขึ้นกว่าเดิม 2) โรงเรียนเสนอขอความช่วยเหลือด้าน “แนวคิดในการแก้ปัญหา” หรือ กระบวนการในการแก้ปัญหา การจัดการมากขึ้น 3) ลักษณะของการกำหนดปัญหาเปลี่ยนแปลงไป ในการที่จะหาคำตอบด้วยการใช้ทฤษฎี หลักการ ค่านิยมที่มีอยู่เป็นแนว 4) ครู อาจารย์ใช้วัสดุ อุปกรณ์ในวิชาชีพเพิ่มขึ้น 5) มีการแลกเปลี่ยนสื่อการเรียนการสอนระหว่างครู อาจารย์ 6) คณะครู อาจารย์มีการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อจะได้เตรียมรับได้ทัน ไม่ต้องมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างฉุกเฉิน 7) มีการใช้ข้อมูลและหลักฐานในการตัดสินใจมากขึ้น 8) คณะครู อาจารย์ กรรมการบริหาร ยอมรับความแตกต่างทางความคิดกันมากขึ้น และเห็นความสำคัญ 9) ชุมชน ผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนมากขึ้น 10) มีห้องเรียนที่ดี ห้องที่น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจของผู้ที่พบเห็น 11) มีครู อาจารย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรวิชาชีพมากขึ้น 12) มีครู อาจารย์ที่มีความต้องการการอบรมครูประจำการมากขึ้น 13) ครู อาจารย์ มีการวางแผนร่วมกันมากขึ้น 14) มีการวางแผนร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล 15) มีร้อยละของครู อาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาต่างๆ ของโรงเรียนมากขึ้น 16) การประชุมใดๆก็ตาม เช่น การประชุมคณะกรรมการบริหาร การประชุมครู อาจารย์เกิดขึ้นจากความร่วมมือการยอมรับของกลุ่มไม่ใช่เป็นเพราะการสั่ง หรือกำหนดจากบุคคลเพียงคนเดียว 17) ครู อาจารย์ ใช้อุปกรณ์การสอนอย่างกว้างขวางมากขึ้น 18) จำนวนนักเรียนสอบผ่านมากขึ้นมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นในแต่ละปี

สำหรับการนิเทศการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นไม่ได้มีนโยบาย เนื่องจากมีการให้เสรีภาพทางวิชาการแก่อาจารย์ ซึ่งสอดคล้องกับ จินตนา ยูนิพันธ์ (2530:38) กล่าวว่า การควบคุมการเรียนการสอนมิได้กระทำโดยการนิเทศหรือตรวจแผนการสอน หรือตรวจสอบโดยผู้บริหาร ทั้งนี้เพราะคณาจารย์มีเสรีภาพทางวิชาการ การควบคุมการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพอยู่เสมอจึงควรกระทำในรูปแบบของ การประชุม ปรึกษาหารือ ร่วมกันเสนอแนะหาแนวทางแก้ไขปัญหามีการประชุมสัมมนาการเรียนการสอน หรือเป็นการควบคุมคุณภาพภายใน โดยอาจารย์จะต้องมีการพัฒนาตนเอง ด้วยการเขียนตำรา ทำวิจัย ทำอุปกรณ์การสอน ซึ่งจะทำให้ได้เลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ อย่างไรก็ตามการสังเกตการสอนเป็นครั้งคราวก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้กับอาจารย์บางส่วน ได้แก่อาจารย์พยาบาลที่บรรจุใหม่ซึ่งเป็นผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ และได้รับบรรจุในตำแหน่งวิทยากร ประจำในวิทยาลัยพยาบาลต่าง ๆ โดยยังไม่มีการประเมินเกี่ยวกับวิชาที่จะสอน ฉะนั้นจึงขาดคุณสมบัติของอาจารย์ตามข้อบังคับของสภาการพยาบาล (สภาการพยาบาล, 2529) ที่กำหนดให้อาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาตรีหรือเทียบเท่าทางการพยาบาล หรือการพยาบาลและการผดุงครรภ์ หรือวุฒิปริญญาตรีอื่น ต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับวิชาที่จะสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมการควบคุมคุณภาพการศึกษาในวิทยาลัยพยาบาลไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาตนเอง การประชุม ปรึกษาหารือร่วมกันเสนอแนะหาแนวทางแก้ไข การประชุมสัมมนา การเรียนการสอน การสังเกตการสอน การพัฒนาอาจารย์ใหม่ต่างก็เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษา ดังนั้นการนิเทศการศึกษาในวิทยาลัยพยาบาลจึงมีความจำเป็นและสำคัญควรมีการสนับสนุนให้มีการดำเนินการการนิเทศการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

2. การปฏิบัติงานวิชาการ

2.1 ความหมายและความสำคัญของงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน และการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสถาบันทางการศึกษาควรให้ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนางานวิชาการอันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถาบัน ดังเช่น ภิญญูสาทร (2526:4) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการ คือ กิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะหน้าที่ของสถานศึกษาคือการให้ความรู้ด้านวิชาการแก่ผู้เรียน และ กิติมา ปรีดิติก (2532:2) ได้ให้ความเห็นว่า

งานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใด มาตรฐานหรือคุณภาพ การศึกษามักจะได้รับการพิจารณาจากผลงานด้านวิชาการเป็นสำคัญ

2.2 ขอบข่ายของงานวิชาการ

สำหรับขอบข่ายของงานวิชาการ ได้มีผู้เสนอไว้ดังนี้ กิติมา ปริดีลล (2532:3) ได้แบ่งขอบเขตงานด้านวิชาการออกเป็น 6 ด้านคือ 1) แผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ 2) หลักสูตร และการสอนประกอบด้วยงาน หลักสูตร โครงการสอน ประมวลการสอน 3) การจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยงานการจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การจัดห้องสมุด การจัดทำคู่มือครู 4) สื่อการสอน 5) การปรับปรุงการเรียนการสอน ประกอบด้วย การนิเทศการสอน การฝึกอบรม 6) การวัดและประเมินผล

บุญมี เณรยอด (2534:2) ได้ให้ขอบเขตงานวิชาการไว้ 10 ประการดังนี้ 1) หลักสูตร และการใช้หลักสูตร 2) ตารางสอนและวิธีสอน 3) วัสดุอุปกรณ์และการใช้แหล่งทรัพยากรในห้อง ถิ่น 4) งานห้องสมุด 5) กิจกรรมนักเรียน 6) การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน 7) การกำหนด ให้ครู อาจารย์ปฏิบัติงานวิชาการ 8) งานแนะแนว 9) การวัดผลและประเมินผลทางการศึกษา 10) การวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535:13) ได้สรุปขอบข่ายของงานวิชาการไว้ดังนี้ 1) การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ 2) การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน 3) การจัดบริการเกี่ยวกับการเรียนการสอน 4) การวัดประเมินผล

สมจิต ศิลป์ประกอบ (2538) ได้กำหนดกิจกรรมของงานวิชาการในวิทยาลัยครู ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การพัฒนาอาจารย์ 4) การพัฒนาบุคลากร 5) การบริการห้องสมุดและเทคโนโลยี

Miller (1965:175) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวิชาการไว้ว่าประกอบด้วย 1) การจัดโปรแกรมการเรียนการสอน 2) การปฏิบัติตามโปรแกรม 3) การติดตามผลการเรียนการสอน 4) การจัดบริการการสอน

สำหรับผู้ทำการศึกษาวิจัยทางด้านงานวิชาการ ซึ่งสามารถที่จะสรุปขอบเขตงานวิชาการในวิทยาลัยพยาบาลได้ดังนี้ มั่นทนา เหมชาติ (2534) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดงานด้านวิชาการของฝ่ายวิชาการวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล

กระทรวงสาธารณสุข ได้กล่าวถึงขอบเขตของงานวิชาการประกอบด้วยงานต่อไปนี้ 1) งานเกี่ยวกับแผนการปฏิบัติงานด้านวิชาการประกอบด้วย การจัดทำแผนงาน/โครงการด้านวิชาการ การกำหนดแผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ การจัดทำปฏิทินการศึกษา 2) งานเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย การกำหนดโปรแกรมการศึกษา การจัดทำตารางการเรียนการสอน การจัดทำประมวลการสอนรายวิชา การทำบันทึกการสอน การจัดอาจารย์เข้าสอน การจัดสื่อการสอน การจัดทำคู่มือ การศึกษาภาคปฏิบัติ การประสานงาน การจัดการซ่อมเสริม 3) งานเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาการสอนของอาจารย์ 4) งานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลประกอบด้วย การกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติของการวัดและประเมินผลการศึกษา การกำหนดตารางสอบ การมอบหมายงานด้านการวัดประเมินผลการศึกษา การรวบรวมจัดเก็บข้อสอบ การประเมินผลการปฏิบัติงานด้านวิชาการ

บุหลัน ทองกลับ (2535) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพทางด้านวิชาการของอาจารย์วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดขอบเขตสมรรถภาพด้านวิชาการของอาจารย์ไว้ 5 ด้านคือ 1) การเพิ่มวุฒิ 2) การเข้าร่วมประชุมสัมมนา 3) การวิจัยและการเขียนผลงาน 4) การใช้ บริการห้องสมุด 5) การสอนและการใช้สื่อการสอน

ทิพวรรณ อากาศวิภาต (2537) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยพยาบาลไว้ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านการนิเทศการศึกษา 3) ด้านการวัดและประเมินผล

จากแนวคิดของนักการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า ขอบข่ายของงานวิชาการในวิทยาลัยพยาบาล ควรประกอบด้วยงาน 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา
4. ด้านการพัฒนาทางด้านวิชาการ
5. ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม

โดยแต่ละงานมีรายละเอียดดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1. ด้านหลักสูตร

1.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้แตกต่างกันดังนี้บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) สรุปความหมายของหลักสูตรเป็น 2 นัย คือ หลักสูตรในความหมายแคบและกว้าง โดยกล่าวว่า หลักสูตรในความหมายแคบหมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงสร้างของผู้เรียน ความมุ่งหมายของการศึกษาในเนื้อหาวิชา ระยะเวลาเรียน กิจกรรมและประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน การวัดและการประเมินผลการเรียน ส่วนหลักสูตรในความหมายกว้าง หมายถึง โครงการที่ประเมินความรู้ และประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านต่างๆ ของผู้เรียน ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในและนอกโรงเรียน

ธำรง บัวศรี (2531:11) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึง จุดหมายการจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและประมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

กิติมา ปริดิลก (2532:22) สรุปความหมายของหลักสูตรว่า เป็นเอกสารที่กำหนด โครงการการศึกษาของผู้สอนโดยกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหาของความรู้และ ประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล

Good (1973:157) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ กลุ่มวิชาที่จัดเรียง ลำดับไว้อย่างเป็นระบบ ตามกำหนดที่สถานศึกษาจัดไว้ให้ผู้เรียน เพื่อให้เป็นผู้ที่มีความสำเร็จในการศึกษาสาขาในสาขาที่เรียน

Saylor and others (1974:190) ได้จำแนกความหมายของหลักสูตรเป็นกลุ่มๆ ดังนี้

- 1) หลักสูตรคือ เนื้อหาวิชา
- 2) หลักสูตรคือ ประมวลประสบการณ์
- 3) หลักสูตร คือ จุดมุ่งหมาย
- 4) หลักสูตรคือ แผนสำหรับการจัดโอกาสการเรียนการสอน

Beauchamp (1981: 61) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ด้านคือ 1) ตัวหลักสูตรที่ประกอบด้วยเนื้อหาและขอบเขตของเนื้อหา 2) กิจกรรมการวางแผนสร้างหลักสูตร การใช้และการประเมินผล 3) สาขาวิชาที่ครอบคลุมถึงตัวหลักสูตรและการวางแผนการสร้าง การใช้และการประเมินหลักสูตร

1.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2521) กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบ 4 อย่างคือ 1) วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์รายวิชา 2) เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา 3) กระบวนการเรียนการสอน 4) โครงการประเมินผลตามหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า โครงสร้างพื้นฐานของหลักสูตรประกอบด้วย 4 พื้นฐานหลัก คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหาวิชา 3) วิธีสอน 4) การประเมินผล

Hilda Taba (1962:136) ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรใดๆ ก็ตามแม้จะเน้นเฉพาะเจาะจงด้านใด ด้านหนึ่งก็ตาม จะต้องประกอบด้วยโครงสร้างเฉพาะตัว ตามปกติหลักสูตรจะบรรจุข้อความเกี่ยวกับ 1) จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ 2) การเลือกและการจัดเนื้อหาหรือแนวทางของการจัดการเรียนการสอน 3) โครงการประเมินผลหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตรสามารถสรุปได้เป็น 2 นัยคือ นัยที่ 1 หลักสูตรหมายถึงประมวลประสบการณ์ซึ่งทางโรงเรียนได้จัดเป็นรายวิชาเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองประกอบด้วย จุดประสงค์เนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล นัยที่ 2 หลักสูตรหมายถึง ศาสตร์แขนงหนึ่งในสาขาศึกษาศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อกำหนดของเนื้อหาวิชาที่จัดไว้ให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งครูจะต้องรู้และเข้าใจทักษะกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งรู้ทฤษฎีพัฒนาหลักสูตรและประเมินผลด้วย

1.3 ประมวลการสอน

จินตนา ยูนิพันธ์ (2530:38) กล่าวว่า ประมวลการสอนรายวิชานั้นคล้ายกับสัญญา ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ว่าด้วยองค์ประกอบต่างๆที่ผู้สอนจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในจุดหมายของรายวิชา ดังนั้นแนวปฏิบัติโดยทั่วไปผู้สอนจะพัฒนาประมวลการสอนก่อนจะมีการเรียนการสอน ผู้สอนจะให้ผู้เรียนได้ทบทวนความเข้าใจ หรือปรับปรุงหากผู้เรียนและผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม องค์ประกอบของประมวลการสอนทั่วไปมีดังนี้ 1) ส่วนนำ ได้แก่ รหัสวิชา ชื่อวิชา ชื่อเต็ม ชื่อย่อ ชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนหน่วยกิต สาขาวิชา รวมถึงภาคการศึกษาที่เปิด สอน ชื่อผู้สอน 2) คำอธิบายรายวิชา รวมทั้งรายวิชาที่ต้องเรียนมาก่อน 3) จุดมุ่งหมาย 4) เนื้อหา 5) วิธีสอน 6) วิธีประเมินผลการเรียน 7) เอกสารค 25 นควา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535:23) อธิบายว่าประมวลวิชาคือ รายการแสดงวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตร จะประกอบด้วยรหัสวิชา จำนวนหน่วยกิตวิชาบังคับก่อน (prerequisite) ถ้ามีและจำเป็นในรายวิชานั้น รวมทั้งเนื้อหาโดยสังเขป การกำหนดรหัสรายวิชาทำให้รายวิชานี้ สะดวกในการลงทะเบียนของผู้เรียน และการสื่อความหมายได้รวดเร็วขึ้น รวมทั้งการประเมินผลการเรียน

การสอนและบริหารหลักสูตร รหัสวิชาอาจจะกำหนดเป็นตัวเลขหรือตัวอักษร หรือจะผสมระหว่างตัวอักษรและตัวเลขก็ได้ ส่วนเนื้อหาวิชาโดยสังเขป (Course Description) มีการเรียกแตกต่างกันไป เช่น คำอธิบายรายวิชา หรือลักษณะรายวิชาโดยย่อ หรือลักษณะกระบวนวิชา ซึ่งเนื้อหาวิชาโดยสังเขปจะบอกถึงความกว้าง และความลึกของหลักสูตร

1.4 การนำเอาหลักสูตรไปใช้

การนำเอาหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหารและครูนำเอาโครงการของหลักสูตรที่เป็นลักษณะรูปลักษณ์แล้วไปปฏิบัติให้เกิดผล วิชัย วงศ์ใหญ่ (2525:47) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีต่อหลักสูตรว่า จะต้องศึกษาหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อวางแผนการนำเอาหลักสูตรไปใช้คือ 1) การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตร 2) การจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตร 3) การจัดครูเข้าสอน 4) การจัดตารางสอน 5) การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

หวน พิณรุพันธ์ (2528:59) กล่าวถึงการนำเอาหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลดีว่า ผู้บริหารและครูควรจะได้ศึกษาโครงสร้างของหลักสูตรให้เข้าใจจึงจะนำไปปฏิบัติ ให้นักเรียนเลือกตามความถนัด การที่ครูผู้สอนให้ได้ผลตามจุดหมาย คือการที่ครูนำหลักสูตรไปใช้ได้ตรงมากที่สุด

1.5 การพัฒนาหลักสูตร

นักวิชาการได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรไว้หลายแนว ดังนี้ Tyler (1970:n.d.) เสนอหลักการพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 ประการ คือ 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาประการใดบ้างที่ทางสถาบันจะต้องแสวงหา 2) สถานศึกษาควรจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้าง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว 3) ควรจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ 4) มีวิธีการดำเนินการอย่างไรจึงจะบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว

McLean (1989 : 31) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรดังนี้ 1) ขั้นตอนแรก พิจารณาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร พิจารณาโครงสร้างการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา การกำหนดหนังสือตำราประกอบการเรียนการสอน 2) ขั้นตอนที่สอง กำหนดให้สถาบันจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในชั้นเรียนตามแนวคิดและความต้องการของผู้สอน การใช้เทคนิคและวิธีการสอนรูปแบบต่าง ๆ 3) ขั้นตอนที่สาม การกำหนดลำดับความสำคัญของการถ่ายทอดความรู้และเจตคติของผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการปรับเปลี่ยนเจตคติ

นพรัตน์ ผลาพิบูลย์ (มปป.)อ้างในประพนอม โอทกานนท์ (2528 : 38-39) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility assessment) หมายถึง การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดหลักสูตร การประเมินในขั้นนี้มีความสำคัญมาก การประเมินต้องให้ครอบคลุมทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกควรจะได้ศึกษาเกี่ยวกับ ชุมชน ผู้นำชุมชน จำนวนพยาบาลที่ต้องการ ระบบสาธารณสุข สถานภาพของการศึกษาพยาบาลและการให้บริการของพยาบาล ตลอดทั้งสถานพยาบาลต่าง ๆ ด้วย ส่วนปัจจัยภายใน (Internal factor) ควรได้ศึกษาเกี่ยวกับความมุ่งหมายของสถาบัน โครงสร้างของสถาบัน นโยบายและกฎระเบียบของสถาบัน ลักษณะของนักศึกษา ลักษณะหลักสูตร ตลอดจนวิชาที่จะจัดสอน ห้องสมุดและแหล่งวิทยากรต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 ศึกษาลักษณะหลักสูตร (Discriptive phase) การศึกษาลักษณะของหลักสูตรควรกระทำด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ศึกษาจากสถาบันที่จัดสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ จัดสัมมนาหรือปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การออกแบบหลักสูตร (Design phase) ในการออกแบบหลักสูตรมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ที่จะช่วยในการออกแบบหลักสูตรคือ ประการแรก ปรัชญาของหลักสูตร (Program philosophy) ซึ่งเป็นข้อความเกี่ยวกับความเชื่อ แนวคิดต่าง ๆ เช่นความเชื่อเกี่ยวกับคำว่า “สุขภาพ” “ความเจ็บป่วย” ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนการสอนการพยาบาล สิ่งเหล่านี้จะเป็นหลักฐานในการสร้างหลักสูตร ประการที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด (Concept framework) หมายถึงกลุ่มหรือที่มาของแนวคิดต่าง ๆ ของหลักสูตร ประการที่ 3 ปรัชญาการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยแนะนำในด้านการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้จะได้ผลดีเมื่อเรียนจากสิ่งง่ายไปสู่สิ่งยาก เป็นต้น ประการที่ 4 สมรรถภาพที่ต้องการ คำว่า สมรรถภาพเป็นคำรวมของความสามารถที่ต้องการในการปฏิบัติงาน สมรรถภาพที่ต้องการจะช่วยเหลือเป็นประโยชน์ในการนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของโปรแกรมการเรียน ความสามารถที่ต้องการนี้อาจหาได้จาก การวิเคราะห์งาน การสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ หรือจากการสังเกตสภาพการณ์จริงก็ได้ ประการที่ 5 หลักการพยาบาลทั้งภาคทฤษฎีหรือหลักการทั้งหลายไปใช้ควบคู่กันตลอดเวลา ประการสุดท้าย รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร (System Model applied to curriculum) ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ประการคือ ตัวป้อน อันได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ ส่วนที่ 2 กระบวนการ และส่วนที่ 3 คือฝ่ายผลิต

ขั้นที่ 4 การพัฒนา (Development phase) ในขั้นนี้นักพัฒนาหลักสูตรต้องจัดกระทำใน 2 เรื่อง คือ เรื่องแรกวิเคราะห์ความสามารถที่ต้องการออกเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะ จำแนกจุดมุ่งหมายออกเป็นจุดมุ่งหมายด้านความรู้ ทักษะ และด้านทักษะ เรื่องที่ 2 จะต้องพิจารณาว่า จุดมุ่งหมายที่จำแนกออกมาเหล่านั้นสามารถจะพัฒนาได้โดยวิธีใดเรียนการสอน ประการที่ 4 สมรรถภาพที่ต้องการ ประการที่ 5 หลักการพยาบาลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ประการที่ 6 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร คือ ตัวป้อน กระบวนการและผลผลิต การพัฒนา วิเคราะห์ความสามารถ

ที่ต้องการออกเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะ จำแนกจุดมุ่งหมายออกเป็นจุดมุ่งหมายด้านความรู้ ทักษะคิด ทักษะจุดมุ่งหมายที่จำแนกออกมาเหล่านั้นสามารถจะพัฒนาได้โดยวิธีใด

ขั้นที่ 5 การลงมือปฏิบัติ(Implementation phase) เป็นขั้นการนำหลักสูตรไปใช้จริง การดำเนินงานในขั้นนี้จะครอบคลุมเรื่องการบริหารหลักสูตรและการวางแผนการประเมินหลักสูตรด้วย ขั้นที่ 6 การประเมินผล (Evaluation phase) การประเมินผลควรจัดกระทำเป็นระยะ ๆ คือ กระทำไปพร้อม ๆ กัน ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร

จากการศึกษาของ สุวณี ชาศรีวัฒน์ (2536) เกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ พุทธศักราช 2528 ของกองงานวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข พบว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับความต้องการของสังคม มีความเป็นเอกลักษณ์ในวิชาชีพอยู่ในระดับมาก โครงสร้างของหลักสูตรเป็นโครงสร้างที่มีความพอดีอยู่แล้วหน่วยกิจส่วนใหญ่ได้รับการประเมินว่ามีความพอดี เนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมาก เนื้อหารายวิชามีความทันสมัยเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดประเมินผลมารายวิชาต่าง ๆ มีประโยชน์ต่อการประกอบวิชาชีพมาก ปริมาณอาจารย์หมวดวิชาชีพการพยาบาลกับรายวิชาที่เปิดสอนมีความเหมาะสมน้อย ส่วนความแม่นยำในเนื้อหาและทัศนคติของอาจารย์ผู้สอนต่อหลักสูตรพยาบาลศาสตร์มีความเหมาะสม องค์ประกอบด้านนักศึกษามีความเหมาะสม ส่วนประกอบที่สนับสนุนการเรียนการสอน เช่น เอกสาร ตำรา โสตทัศนูปกรณ์ วัสดุการเรียนการสอน สถานที่เรียน สถานที่ฝึกงาน ส่วนใหญ่ได้รับการประเมินว่าไม่เพียงพอ ด้านการบริหารโดยทั่วไปมีความเหมาะสมมาก ด้านการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์มีความเหมาะสมมาก ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนมีความเหมาะสมมาก ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่มีคุณลักษณะทั่วไป และคุณลักษณะทางวิชาชีพตรงตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมาก

1.6 การจัดหลักสูตรในวิทยาลัยพยาบาล

วิทยาลัยพยาบาลทำหน้าที่ผลิตพยาบาลในหลักสูตรพยาบาลพื้นฐานและหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรพยาบาลพื้นฐาน หมายถึง หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ 4 ปี และหลักสูตรการพยาบาลและผดุงครรภ์ 2 ปี หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง หลักสูตรที่จัดขึ้นภายหลังจากการสำเร็จการศึกษาพยาบาลพื้นฐานมาแล้ว ได้แก่ การศึกษาบัณฑิต (พยาบาล) การสอนการพยาบาลในคลินิก การพยาบาลและผดุงครรภ์ (เฉพาะกาล) ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ปีที่ 3-4 การจัดการเรียนการสอนของหลักสูตร กำหนดเป็น 4 หมวดวิชาคือ หมวดวิชา พื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาพื้นฐานวิชาชีพ หมวดวิชาชีพพยาบาล หมวดวิชาเลือกเสรี สำหรับที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาลด้านหลักสูตร คือ ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างแจ่มชัด และนำไปเป็นแนวทางในการเตรียมการสอน เสนอข้อคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย ปรัชญา

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรและโครงสร้างของหลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดแผนการศึกษาในรายวิชาตลอดหลักสูตร ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์พยาบาลด้านหลักสูตร คือ ศึกษา นโยบาย ปรัชญา และวัตถุประสงค์โครงสร้างของหลักสูตร จัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติให้สอดคล้องกับภาคทฤษฎีและเป็นไปตามหลักสูตรกำหนด (สถาบันพระบรมราชชนก, 2536)

2. การจัดการเรียนการสอน

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา เป็นกระบวนการจัดการเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนของอาจารย์ และกิจกรรมการเรียนของนักศึกษา นับตั้งแต่การดูแลเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมการสอน การพัฒนาเทคนิคการสอน การนิเทศและการบริการสื่อการสอนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด การเรียนการสอนเป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปแปลงสู่การปฏิบัติ โดยการจัดปัจจัยต่าง ๆ ภายในสถาบันการศึกษาให้เอื้อต่อการนำหลักสูตรไปใช้ และการดำเนินการสอนของอาจารย์ดังเช่น สุมิตร คุณากร (2523:137) ได้สรุปความหมายของการจัดการเรียนการสอนว่า คือการกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการ

Bloom (1976:108,135,137) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสรุปได้ว่า พฤติกรรมด้านปัญญา ความคิด ลักษณะเบื้องต้นด้านอารมณ์ และคุณภาพการเรียนการสอน อธิบายความแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ร้อยละ 50 25 และ 25 ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมเบื้องต้นด้านปัญญาคิดและลักษณะเบื้องต้น ด้านจิตใจ อารมณ์ สามารถร่วมกัน อธิบายความแปรปรวนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ร้อยละ 65 เมื่อรวมความแปรปรวนทั้ง 3 ด้าน อธิบายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ร้อยละ 90 Bloom อธิบายว่า คุณภาพการเรียนจะครอบคลุมการชี้แนะนักเรียน การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การเสริมแรง การให้ข้อมูลย้อนกลับและการแก้ไขข้อบกพร่องแก่ผู้เรียน ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนจะปรากฏออกมาเป็นระดับและประเภทของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อัตราการเรียนรู้และผลทางจิตพิสัย ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนทั้ง 3 นี้ถือได้ว่า เป็นคุณภาพของผู้เรียน

Ryan and Cooper (1975:130-131) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) คุณสมบัติของครูที่เหมาะสม 2) สมรรถภาพของครูซึ่งประกอบด้วย ความรู้ของครู พฤติกรรมการสอนของครู 3) ผลการสอนของครู ได้แก่ การพัฒนาสติปัญญาและอารมณ์ของนักเรียน เป็นต้น

กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ มีการจัดระบบการเรียนการสอนดังนี้ (สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข, 2536)

1. การเรียนการสอนภาคทฤษฎี ได้แก่ การเรียนรายวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ในโครงสร้างของหลักสูตรซึ่งจัดหมวดหมู่เนื้อหาสาระของรายวิชาในแต่ละหลักสูตร ได้แก่ หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาพื้นฐานวิชาชีพ หมวดวิชาชีพพยาบาล หมวดวิชาเลือกเสรีเน้นความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ หลักการทฤษฎีและปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพการพยาบาลควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ โดยใช้วิธีการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การสาธิตย้อนกลับ บทบาทสมมติ การศึกษานอกสถานที่ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองซึ่งพัฒนาเนื้อหาวิชาการให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน คือ นักศึกษามีความรู้ ความสามารถ รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การสาธิตย้อนกลับ บทบาทสมมติ การศึกษานอกสถานที่ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองซึ่งพัฒนาเนื้อหาวิชาการให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน คือ นักศึกษามีความรู้ ความสามารถ รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

2. การเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เป็นหัวใจของการศึกษาวิชาชีพพยาบาลที่มุ่งหวังให้นักศึกษานำความรู้ภาคทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนทุกระดับ โดยจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง ห้องสาธิตทางการพยาบาลและฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงกับผู้ป่วย เพื่อเกิดทักษะและประสบการณ์ในการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การเรียนการสอนภาคทดลอง จัดให้มีการเรียนการสอนภาคทดลองในห้องปฏิบัติการ โดยใช้วิธีสาธิต และการทดลองปฏิบัติ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อวิเคราะห์ผลการทดลองอันจะมีผลต่อการพัฒนาความคิด ความสามารถในการวิเคราะห์และความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา ทั้งนี้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีภาคปฏิบัติและภาคทดลองเป็นไปตามหลักสูตรการจัดการศึกษาพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุขโดยให้นักศึกษาได้มีโอกาสและพัฒนาการเรียนรู้จากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยาก จากสิ่งที่ปกติไปสู่สิ่งที่เบี่ยงเบนจากปกติตลอดจนส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ในการให้บริการสุขภาพอนามัยอย่างมีประสิทธิภาพ ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เพื่อพัฒนาและใช้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มความสามารถ สร้างเจตคติต่อวิชาชีพพยาบาล และพร้อมที่จะเป็นพยาบาลที่ดีในอนาคต

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการเรียนการสอน ในการที่จะกำหนดระบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่กำหนดไว้ วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดเป้าหมายของ

การจัดการเรียนการสอนว่า การเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาให้ไปสู่จุดหมายที่ต้องการซึ่งต้องอาศัยการเรียนการสอนที่หลากหลาย ผสมผสานเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านการพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ และพัฒนาสังคม และเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ต้องมีการประเมินผลการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนได้แก่ (สถาบันพระบรมราชชนก, 2539)

1. การจัดการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. การวัดและประเมินผลการศึกษาเป็นหลักการถูกต้องและครบถ้วน

สำหรับกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดแผนการเรียน

แผนการเรียนจึงเป็นแผนที่สถานศึกษาได้จัดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางเกี่ยวกับการเรียน โดยอาศัยข้อมูลจากโครงสร้างของหลักสูตร และความพร้อมของสถานศึกษาในการพิจารณา ดังเช่น มัทธนา เหมชะญาติ (2534) กล่าวว่า การจัดแผนการเรียน หมายถึง การกำหนดรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีเป้าหมาย เป็นการกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าตลอดระยะเวลาของการศึกษาแต่ละหลักสูตรแต่ละปีและภาคการศึกษา ผู้เรียนจะต้องศึกษาอะไรบ้าง การจัดแผนการเรียนต้องคำนึงถึงความสนใจ ความสามารถและความพร้อมของผู้เรียน ควบคู่กับการคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ ครู วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535:28) กล่าวถึงการจัดแผนการเรียนว่า สถานศึกษาต้องจัดทำแผนการเรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนตามความถนัด ตามความสนใจและความสามารถ แผนการเรียนเป็นการกำหนดรายวิชาให้เรียนมีวิชาบังคับ วิชาเลือก และวิชาเลือกเสรีอย่างมีจุดมุ่งหมาย

2. การจัดตารางสอน

การจัดตารางสอนนั้นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาอันได้แก่ สภาพของผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร และควรมีการวางแผนดำเนินการล่วงหน้าก่อนเปิดภาคการศึกษา นอกจากนี้ยังต้องมีการประเมินผลการใช้เพื่อนำมาปรับปรุงครั้งต่อไปดังเช่น กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ(2522) ให้ความหมายของตารางสอนว่า ตารางสอนเป็นตารางกำหนดการนัด

หมายเหตุการเรียนการสอนระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และจัดวิชาเรียนให้ผู้เรียนเรียนเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้ครบถ้วนตามหลักสูตร

สุนทร จันทตรี (2530:51) กล่าวถึงการจัดตารางสอนว่า ควรให้เหมาะสมกับครูผู้สอน ลักษณะรายวิชา ตัวผู้เรียน และสภาพของโรงเรียน โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ 1) ความยากง่ายของการเรียนในแต่ละบทเรียน 2) วัยและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน 3) อัตราเรียนในแต่ละภาคเรียนและปีการศึกษา 4) ชั่วโมงสอนของครูแต่ละคน

กิติมา ปรีดิติก (2532:30) กล่าวว่า ตารางสอน คือ การกำหนดนัดหมายระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือการกำหนดวิชาและเวลาเรียนที่เรียนมักกำหนดในระยะ 1 สัปดาห์ โดยกิจกรรมที่กำหนดนั้นจะต้องสัมพันธ์กับ เวลา หลักสูตร และหลักการพัฒนาของผู้เรียน โดยควรคำนึงถึงหลักการจัดตารางสอนดังนี้ 1) ต้องบรรจุวิชาเรียนและลงเวลาเรียนให้ครบตามหลักสูตร 2) กำหนดเวลาเรียนโดยแบ่งเป็นจำนวนคาบแต่ละวิชา แต่ละวัน 3) กำหนดวิชาที่เรียนลงในแต่ละคาบวิชา โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละวิชากับช่วงเวลา 4) วิชาที่ใช้ความคิดมากไม่ควรอยู่ ซ้อนกันหลายคาบวิชาในวันเดียวกัน 5) วิชาที่มีการปฏิบัติมากควรอยู่หลายคาบติดต่อกัน 6) ควรจัดเวลาเรียนหรือคาบเวลาเข้ามากกว่าเวลาบ่าย 7) การจัดวิชาแต่ละคาบ แต่ละวันต้องสัมพันธ์กับเวลาของผู้สอน 8) ควรเฉลี่ยปริมาณชั่วโมงสอนของผู้สอนให้มีความเหมาะสม ตามระเบียบการและงานพิเศษ อื่นๆ

3. บันทึกการสอน

บันทึกการสอนคือ เอกสารซึ่งแสดงรายละเอียดของกำหนดเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละคาบเวลาในแต่ละวันหรือสัปดาห์ เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้สอน ช่วยให้ผู้สอนทำงานอย่างมีแผน ทำการสอนครบตามหลักสูตร ถ้ามีการบันทึกการสอนย่อมสามารถสอนหรือถ่ายทอดวิชาได้ดี มีหลักฐานในการทำงาน ยังช่วยให้ผู้ที่มีหน้าที่สอนแทนได้ทำการสอนอย่างต่อเนื่องด้วย อู่ไพฑูริย์ (2531:27) ได้เสนอว่าการจัดทำบันทึกการสอนควรประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้ 1) วันที่และเวลาที่ทำการสอน 2) ชั้นเรียนและชื่อวิชา 3) เนื้อเรื่องที่จะสอน 4) วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 5) วิธีสอน 6) กิจกรรมการสอน 7) สื่อการสอน 8) การวัดผลและการประเมินผล 9) หมายเหตุสำหรับบันทึกเหตุการณ์อื่น ๆ

บันทึกการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอนในการเตรียมความพร้อมในการสอนการติดตามประเมินผลการสอนได้อย่างละเอียดและต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นหลักฐานในการทำงานด้วย

4. การจัดอาจารย์เข้าสอน

การจัดอาจารย์เข้าสอนควรคำนึงถึง ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่จะสอน นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงภาระหรือปริมาณงานของผู้สอนด้วย ดังเช่น ปรีชา นิพนธ์พิทยา และคณะ (2528:22) กล่าวว่า การจัดครูเข้าสอนผู้บริหารโรงเรียนอาจกระทำได้โดยจำแนกครูออกเป็น 2 ประเภท คือ ครูประจำชั้น และครูประจำวิชา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2525:17) ได้จำแนกการจัดครูเข้าสอนเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การจัดครูสอนประจำชั้น 2) การจัดครูประจำวิชา 3) การจัดครูเป็นคณะ โดยจัดครูที่สามารถชำนาญการสอนเป็นหัวหน้าคณะ จัดทำการสอนโดยครูหัวหน้าคณะเป็นผู้สอน ครูผู้ช่วยสอนจะช่วยสอนด้านอื่น ๆ เช่น จัดหาอุปกรณ์การสอน เป็นต้น

5. การจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหนึ่งที่ต้องดำเนินการตามความต้องการของผู้เรียนหรือผู้สอนจัดให้เพื่อเป็นการ ปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนตาม ศักยภาพของผู้เรียน ดังเช่น ประคอง สุทศสาร (2526:31) ได้ให้ความหมายของการสอนซ่อมเสริมไว้ว่า การสอนซ่อมเสริมคือการสอนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ เพื่อขจัดข้อเสียข้อบกพร่อง ขจัด การเรียนที่ไม่ถูกวิธีไม่ได้ผล และเสริมความรู้และทักษะที่ปรารถนาจะให้เด็กพัฒนาไปในทางที่ดีด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน แต่ละปัญหา ให้เด็กเหล่านั้นได้ประสบความสำเร็จ ในการเรียนตามความสามารถที่แท้จริงของเขา

รุ่งทิวา จักรกร (2527;16) กล่าวถึงการซ่อมเสริมไว้ว่าคือ การสอนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง และเสริมทักษะการเรียนรู้ใหม่ๆให้แก่ผู้เรียน เป็นการสอนที่จัดขึ้นสำหรับผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษจากครูผู้สอน

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2526) ได้กำหนดวิธีการดำเนินการสอนซ่อมเสริมไว้ ดังนี้ 1) สำรวจความสามารถของนักเรียน 2) หัวหน้าหมวดวิชาและครูผู้สอนพิจารณาข้อมูลร่วมกัน จัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน 3) หัวหน้าหมวดวิชาส่งข้อมูลและการแบ่งกลุ่มนักเรียนให้ฝ่ายวิชาการ กำหนดห้องสอน 4) ฝ่ายวิชาการประสานงานกับหัวหน้าหมวดวิชาในการจัดหาบุคลากรเข้าทำการสอนซ่อมเสริม 5) ดำเนินการสอนซ่อมเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ประสงค์

6. การจัดสื่อการสอน

สื่อการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอนในปัจจุบัน เนื่องจากมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศผู้สอนควรจะได้ศึกษานวัตกรรมการสอนใหม่ ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มากที่สุดตามกำลังความสามารถ กรมวิชาการ (2528) ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนหมายถึง วัสดุอุปกรณ์ต่างๆหลายอย่าง ที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในหลักสูตร

กิติมา ปรีดีลล (2532:58) ได้จำแนกสื่อออกเป็น 3 ประเภทดังนี้ 1) เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) ได้แก่ เครื่องฉายสไลด์ โทรทัศน์ 2) วัสดุ (Soft ware) ได้แก่ หนังสือ หุ่นจำลอง ของจริง รูปภาพ 3) เทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) ได้แก่ การสาธิต นิทรรศการ

กัญญา สาร (2526:52) แนะนำการใช้สื่อการสอนให้ได้ประโยชน์ดังนี้ 1) ใช้สื่อการสอนตามความเหมาะสมกับวิชา วัยของเด็ก และความยากง่ายของอุปกรณ์ 2) ใช้ให้ได้ผลคุ้มค่า มีการเตรียมเด็กให้พร้อมด้วยการอธิบายก่อนใช้อุปกรณ์และเมื่อใช้แล้วมีการสรุปให้เข้าใจอีกครั้ง 3) ใช้อย่างประหยัดแรงงาน เงิน และเวลา 4) ก่อนใช้สื่อการสอนต้องลองเสียก่อนว่าใช้ได้ดี สะดวก เหมาะสมกับเวลา

Carlton W.H. Erickson (1971:171) กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการสอนไว้ดังนี้ 1) สื่อการสอนช่วยจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนมากขึ้น 2) ช่วยค้นหาแหล่งเนื้อหาวิชาที่มีความหมาย 3) ช่วยให้ครูมีการแนะนำและควบคุมผู้เรียน ให้มีปฏิกิริยาตอบสนองในอันที่พึงปรารถนา กับสิ่งเร้าของสภาพการเรียนรู้ 4) ช่วยให้ครูได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ 5) ช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างออกไป 6) ช่วยให้ครูสอนเนื้อหาได้ง่ายขึ้น 7) เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูสอนได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้องมากขึ้น

7. การใช้เทคนิคและวิธีการสอน

การสอนในระดับอุดมศึกษามีอยู่หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็มีเทคนิคและวิธีการในแต่ละรูปแบบต่างกันไป ผู้สอนในระดับอุดมศึกษามักจะยึดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือวิธีการใดวิธีหนึ่งเฉพาะของตนเอง รูปแบบแต่ละแบบย่อมมีข้อดีข้อเสียในตัวของมันเอง การเลือกใช้ควรให้เหมาะกับจุดมุ่งหมายเฉพาะของแต่ละรูปแบบและเหมาะสมกับผู้สอน ผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบกัน การเลือกรูปแบบใดโดยอาศัยองค์ประกอบประการเดียวเช่น ความถนัดและความชอบของผู้สอนเท่านั้นยังไม่เพียงพอ น่าจะนึกถึงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย การจะเลือกวิธีใดก็ตามสิ่งสำคัญคือ เรามีเป้าหมายของการสอน หรือมีปรัชญาการสอนว่าอย่างไร (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2529:76)

เทคนิควิธีสอนในปัจจุบันก็มีมากมายหลายวิธี ตามวิวัฒนาการของการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ในยุคปัจจุบัน เช่น วิธีการสอนแบบการใช้ปัญหาเป็นหลัก วิธีการสอนแบบสืบสวนสอบสวน เทคนิคการสอนการคิด วิจัยรณญาณเป็นต้นในการที่ผู้สอนจะใช้เทคนิควิธีการสอนแบบใด จะต้องคำนึงถึง เนื้อหาของบทเรียน ข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับนักเรียน ความถนัดของผู้สอน และผลที่เกิดกับ ผู้เรียนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด ดังเช่น วีระ พลอยศรี (2532) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนจากการสอนแบบ "ครูเป็นศูนย์กลาง" มาเป็น "เด็กเป็นศูนย์กลาง" นั่นคือการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เป็นสำคัญ

สำหรับหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาลด้านการจัดการเรียนการสอน คือ บริการ ส่งเสริมและกำกับอาจารย์ในการจัดทำแผนการสอนรายวิชาครบทุกวิชา ที่รับผิดชอบ มีการนำแผนการสอนไปใช้จริง บริการ ส่งเสริมและกำกับอาจารย์ จัดประสบการณ์การเรียนรู้และเลือกวิธีสอนอย่างเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนและรวมทั้งให้บริการ ส่งเสริม กำกับวิทยากรให้มีส่วนร่วม จัดทำตารางเรียนของนักศึกษาแต่ละชั้นปีเป็นรายวิชา จัดทำตารางการใช้ห้องเรียน เลือกวิธีสอนหลาย ๆ วิธี และเลือกใช้เทคโนโลยีหรือการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและวัตถุประสงค์ สอนให้คำแนะนำปรึกษาแก่วิทยากรในกลุ่มวิชาเกี่ยวกับความรู้และวิธีการจัดการเรียนการสอน ศึกษาวิเคราะห์และวางแผนการผลิตและใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผสมผสานความรู้ที่กว้างลึกซึ้ง และหลากหลาย ตัดสินแก้ปัญหาที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดทำคู่มืออาจารย์ ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาอย่างกว้างขวางสำหรับวิทยากรและนักศึกษาตลอดกระบวนการจัดการเรียนการสอน วางแผนและกำหนดการนิเทศ การสอนของวิทยากรทั้งภาคทฤษฎีและภาคทดลอง

ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์ในด้านการจัดการเรียนการสอน คือ ศึกษาวัตถุประสงค์รายวิชาและเนื้อหาวิชา จัดทำแผนการสอนรายวิชา รายหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่แผนกำหนด จัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานโดยเน้นการใช้ปัญหาเป็นหลัก สอนให้นักศึกษาสามารถผสมผสานการส่งเสริม ป้องกัน รักษา ฟื้นฟู ต่อผู้รับบริการ ครอบครัวและชุมชน พัฒนาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ (สถาบันพระบรมราชชนก, 2356)

3. การวัดและประเมินผล

3.1 ความหมายของการวัดประเมินผล

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2523:39) กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นกิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง การเรียนการสอนจะได้ผลเพียงใด หรือบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ย่อมทราบได้จากการวัดผลหรือประเมินผล การวัดและประเมินผลเป็นกิจกรรมที่ควบคู่กันไป

การประเมินผลในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและ การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน

Terwilliger (1971:241) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้หรือการตัดสินระดับสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนแต่ละคนนั้น ผู้สอนเป็นผู้ที่มีภาระหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง อีกทั้งผู้บริหาร อาจารย์แนะแนวและเพื่อนผู้เรียนเองก็มีบทบาทในการตัดสินคุณค่าของระดับสัมฤทธิ์ผล การประเมินการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อบ่งชี้ว่าผู้เรียนมีทักษะและความรู้ที่สำคัญเพียงพอหรือไม่ 2) เพื่อวินิจฉัยจุดเด่น และจุดด้อยของผู้เรียน 3) เพื่อบ่งชี้ระดับสัมฤทธิ์ผลของนิสิตแต่ละคน

สำหรับการวัดและประเมินผลการศึกษาพยาบาล จินตนา ยูนิพันธ์ (2530:45) กล่าวถึงในลักษณะของการตรวจสอบการเรียนรู้ ได้ว่า การตรวจสอบการเรียนรู้ของนักศึกษา เมื่อเทียบกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกระบวนการจัดการศึกษา การตรวจสอบนี้โดยทั่วไปต้องอาศัยเครื่องมือที่เชื่อถือได้และแม่นยำ เป็นเครื่องมือสำหรับวัดซึ่งมักจะเป็นเครื่องมือที่วัดในด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ ในทางการเรียนรู้ทางพยาบาลศาสตร์เป็นการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ข้อมูลทางด้านคุณภาพเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นการตัดสินใจทางวิชาชีพด้วย ข้อมูลเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างเครื่องมือวัดแบบที่วัดในด้านปริมาณ โดยสรุปในทางพยาบาลศาสตร์เครื่องมือในการวัดการเรียนรู้ควรสามารถวัดได้ทั้งปริมาณ และคุณภาพ

ดวงฤดี สังข์โบล (2530:100) กล่าวว่า ในการจัดการศึกษาพยาบาลมีการกำหนดขอบเขตและการดำเนินเกี่ยวกับการประเมินผลการจัดการศึกษาพยาบาล ดังนี้ 1) มีการประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ เพื่อพัฒนาการและการประเมินรวบยอดเพื่อคุณภาพสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย 2) การประเมินครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้าง กระบวนการจัดการเรียนการสอนและผลผลิต โดยมีขอบเขตการประเมินผลคือ การประเมินคุณภาพของโครงสร้างได้แก่ การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยส่วนรวม การประเมินคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อม การประเมินประสิทธิภาพของการสอนได้แก่ การประเมินประสิทธิภาพผู้สอน และการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ การประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยครอบคลุมทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะการประเมินผลภายหลังเสร็จสิ้นการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร และการประเมินคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา

3.2 หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา

การวัดผลการศึกษานั้น ความพยายามของผู้วัดที่จะได้มาซึ่งผลที่ตรงกับความเป็นจริง และมีความเชื่อถือได้ ไพศาล หวังพานิช (2526:26) ได้สรุปหลักการวัดผลไว้ 5 ประการ คือ 1) วัดให้ตรงกับวัตถุประสงค์กับสิ่งที่ต้องการวัด 2) ใช้เครื่องมือที่ดี มีคุณภาพ เครื่องมือนั้นต้องมีความเที่ยงตรง เชื่อมั่นได้ มีความเป็นปรนัย มีอำนาจจำแนกสูง และเหมาะสมกับระดับบุคคลที่จะวัด 3) มีความยุติธรรมในการวัด 4) แปลผลการวัดได้ถูกต้อง การแปลผลมีอยู่สองลักษณะคือแปลโดยเปรียบเทียบผลการวัดภายในกลุ่มผู้เรียนกับเปรียบเทียบกัมาตรฐานที่มีอยู่ 5) ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่าและสอดคล้อง กับความมุ่งหมายที่แท้จริงของการวัดผล

3.3 วัดดูประสงคของการวัดและประเมินผลการศึกษา

ปกติสร วงศ์วรรณ (2531:149) และ บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ (2533:182) กล่าวถึง วัดดูประสงคของการประเมินผลสรุปได้ว่า 1) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หรือประเมินผลความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลระหว่างการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่หรือเมื่อสอนผ่านไปชั่วระยะหนึ่ง จบบทเรียนหรือตอนหนึ่ง เพื่อค้นหาว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ อะไรไปมากน้อยเพียงใด บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด ผู้สอนจัดเนื้อหา ประสิทธิภาพ และวิธีการสอนเหมาะสมเพียงใด แล้วนำผลประเมินที่ได้ไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไป 2) เพื่อตัดสินผลการเรียนหรือการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละระยะ เช่น ปลายภาค ปลายปี เป็นต้น เพื่อ ดูว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์เท่าใด บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และเพื่อตัดสินผลการเรียนว่า ใคร เก่ง ใครอ่อนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้วัดเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญในการวัดและประเมินผล เครื่องมือที่ใช้กันทั่วไปในการวัดผลทางการศึกษา คือ ข้อสอบ ความจริงแล้วมีเครื่องมืออีกมากมายหลาย ชนิดที่ใช้ในการวัดและประเมินผล จากแนวคิดของ Conley (1973:364-366) & Reilly (1980:145-163) อังโน จินตนา ยูนิพันธ์ (2527:190-194) เรื่องเทคนิควิธีและเครื่องมือ ในการวัดและประเมินผล 21 ชนิด ดังนี้

1) การสังเกต (Observation) เป็นกระบวนการกระทำที่มีการรวบรวมข้อมูลเชิงพรรณนา หรือข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งอาจเป็นคำพูด ตัวเลขหรือสัญลักษณ์ก็ได้ ข้อมูลที่รวบรวมได้นี้เป็นข้อมูลในแง่มุมต่าง ๆ ของพฤติกรรมของผู้เรียนโดยมีการกำหนดไว้ก่อนว่าจะรวบรวมข้อมูลที่ใดเวลาใด และจะดูอะไรบ้าง การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีนี้ อาจมีแบบฟอร์มการสังเกตหรือไม่ก็ได้ แต่จำเป็นต้องมีการวางแผนล่วงหน้า ผู้สังเกตจะต้องบันทึกข้อมูลจริงแล้วจึงแสดงความเห็นต่อ

ข้อมูลจริง ซึ่งข้อจำกัดของการใช้วิธีนี้จะอยู่ที่ความไม่เที่ยงตรงของผู้สังเกต และการลืมนับข้อมูลบางอย่างที่ได้จากการสังเกต

2) แบบสอบมาตรฐาน (Standardized test) หมายถึงแบบสอบซึ่งเนื้อหาในแบบสอบนั้นได้ผ่านการเลือกและตรวจสอบมาแล้ว มีการสร้างปัทสถาน (Norm) ของผลการสอบไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ วิธีการในการใช้และการให้คะแนนได้กำหนดไว้ชัดเจนรวมทั้งเป็นแบบสอบที่มีความเป็นปรนัยสูง

3) แบบสอบซึ่งผู้สอนสร้างขึ้นเอง (Teacher-made test) เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากผู้สอนสร้างขึ้นให้ตรงกับจุดมุ่งหมายในการสอนที่ตนกำลังกระทำอยู่ ทำได้ง่าย แบบสอบนี้อาจเป็นอัตนัยหรือปรนัยก็ได้

4) แบบสอบถามอัตนัย (Essay test) เป็นแบบสอบที่นิยมใช้กันมาตั้งแต่อดีตกาลซึ่งผู้เรียนจะต้องอธิบาย อภิปราย ขยายความ ระบุนข้อความ ประเมิน วิเคราะห์ สรุป หรือ วิเคราะห์วิจารณ์ ทฤษฎี มโนทัศน์ กฎ หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก็ได้

5) แบบสอบถามปรนัย (Objective test) เป็นแบบสอบที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการให้คะแนนมากขึ้น โดยทั่วไปจะเป็นคำถามให้เลือกตอบ จับคู่ เติมคำ ถูก- ผิด เป็นต้น การให้คะแนนจะใช้คำตอบที่ถูกต้อง ซึ่งกำหนดได้แน่นอนชัดเจน

6) แบบสัมฤทธิ์ผล (Achievement test) เป็นแบบสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะของผู้เรียนในสาขาวิชาที่เรียน เป็นการวัดสัมฤทธิ์ผลโดยส่วนรวมมิใช่สัมฤทธิ์ผลในแต่ละวิชา

7) แบบวัดความถนัด (Aptitude test) แบบวัดนี้สร้างขึ้นเพื่อวัดศักยภาพหรือความสามารถทั่วไปของบุคคล ในการทำกิจกรรมหรืองานอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น แบบวัดความถนัดทางการเรียน

8) แบบสอบเพื่อการวินิจฉัย (Diagnostic test) เป็นแบบสอบที่กระทำเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ในสาขาวิชาบางวิชา ออกแบบให้สามารถวัดจุดเด่น จุดด้อยของผู้เรียนเพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการสอนซ่อมเสริมต่อไป แบบสอบนี้บางอันก็เป็นแบบสอบมาตรฐาน เพื่อชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคลได้

9) แบบวัดการกระทำ (Performance test) แบบวัดนี้โดยทั่วไปจะใช้เมื่อบุคคลลงมือกระทำหรือลงมือปฏิบัติจริง มากกว่าเป็นการตอบด้วยคำพูดหรือการเขียน

10) แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบรายการเกี่ยวกับเรื่องราวโดยเฉพาะอย่าง ใช้ในการศึกษาสำรวจหรือในการวัดความคิดเห็นหรือทัศนคติ เป็นเครื่องมือที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

11) แบบสำรวจ (Inventory) ในการประเมินผล แบบสอบหรือแบบวัดที่ใช้ในการระบุว่าผู้เรียนมีความสามารถอะไรบ้าง มีสัมฤทธิ์ผล ทัศนคติ ความสนใจ ความชอบอะไรบ้าง

12) แบบมาตรฐานส่วนให้ค่า (Rating Scale) เป็นเครื่องมือที่ใช้แพร่หลายในการประเมินผลผลิต ทัศนคติ และลักษณะต่าง ๆ ของผู้สอนและผู้เรียน

13) วิธีการศึกษาเป็นรายบุคคล (Case Method) เป็นวิธีการที่มีประโยชน์ทางด้าน การวินิจฉัย โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลโดยตลอดเพื่อให้ทราบถึงประวัติ สภาพทางบ้าน และองค์กรประกอบอื่น ๆ ที่อาจมีผลหรือเป็นสาเหตุของปัญหา หรือพฤติกรรมที่ปัญหาได้ วิธีการนี้ เป็นวิธีที่ผู้สอนอาจเลือกใช้วิเคราะห์ หรือศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้

14) การประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน (Teaching-Student Conference) การประชุมปรึกษานี้เป็นการสื่อสารแบบประจันหน้า (face-to-face) ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็น รายบุคคลหรือกลุ่มเล็กซึ่งจัดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยวิธีการปรึกษาหารือ นอกจากนี้ผู้ สอนยังสามารถที่จะวัดและประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

15. การบันทึกพฤติกรรม (Anacdotal Record) เป็นชุดของการบันทึกเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งกระทำอย่างต่อเนื่องว่าผู้เรียนกระทำอะไรบางอย่างในสถานการณ์ที่เกิด ขึ้นจริง ผู้สอนจะเป็นผู้สังเกตโดยมีแผนล่วงหน้ามาก่อน การบันทึกพฤติกรรมนี้ผู้สอนจะต้องทำการ บันทึกในลักษณะที่จะช่วยให้ผู้อ่านบันทึกนั้น มองเห็นภาพพฤติกรรมของผู้เรียน ความสนใจ ทักษะคิด จุดเด่น และปัญหาได้ ผู้สอนจะต้องบันทึกพฤติกรรมจริงไม่ต้องการแปลพฤติกรรมหากผู้ สอนต้องการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในตอนท้ายบันทึกก็อาจทำได้ ซึ่งจะต้องเขียนแสดงไว้ว่า เป็นความเห็นของผู้สอน

16. การประเมินตนเอง (Self-Appraisal) เป็นวิธีการที่ผู้เรียนทำการประเมินตนเองโดยใช้เครื่องมือที่ผู้สอนจัดไว้ให้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นความก้าวหน้าในการ เรียนรู้ของตนเอง

17. การศึกษาอุบัติการณ์เฉพาะกรณี (Critical Incident Techque) เป็นวิธีการที่ ผู้สอนอาจใช้ในการประเมินความสามารถในการวิเคราะห์วิจารณ์ และการแก้ปัญหาของผู้เรียน โดยเฉพาะในการศึกษาการพยาบาลภาคปฏิบัติ วิธีการนี้ผู้สอนจะทำการสังเกตผู้เรียนในอุบัติการณ์ เฉพาะกรณีที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรืออุบัติการณ์จำลองก็ได้ ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่แสดงถึง ความสามารถของผู้เรียนอย่างเฉพาะเจาะจง มากกว่าการบันทึกพฤติกรรมตามที่กล่าวมาแล้ว

18. การบันทึกการพยาบาล (Nurse'note) บันทึกนี้เป็นผลผลิต (Product) ของการ เรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนอาจใช้ผลผลิตนี้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินความสามารถของผู้ เรียน ในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งทักษะในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจะต้องเป็นการสื่อสารที่ ชัดเจน แม่นตรง ข้อมูลที่รวบรวมจากบันทึกการพยาบาลนี้ จะเป็นข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผู้เรียน ในระยะยาวได้เป็นอย่างดี

19. การบันทึกแบบปัญหา (Problem Oriented Record) การบันทึกแบบนี้เป็นผล การผลิตของการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงความสามารถของผู้เรียนในการใช้กระบวนการ แก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน เป็นการแสดงออกของการเรียนรู้ ในขั้นประยุกต์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน ดังนั้นจึงเป็นวิธีที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้ประเมินผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประเมินการศึกษาภาคปฏิบัติ

20. การศึกษาพยาบาลเฉพาะกรณี (Nursing Case Studies) เครื่องมือในการวัดแบบ 20 นี้ คล้ายกับแบบ 18 และ 19 นั่นคือ ถือว่าเป็นการรวบรวมข้อมูลจากผลผลิตการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนจะต้องแสดงออกถึงความรู้ ความสามารถของตน หรือผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ออกมาในรูปของการศึกษาผู้ป่วยเป็นรายบุคคล โดยเน้นที่การพยาบาลเป็นลำดับและแผนการปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งต้องกระทำอย่างเป็นขั้นตอนตามกระบวนการพยาบาล

21. บันทึกกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ป่วยและพยาบาล (Process Records) เครื่องมือในการวัดแบบนี้ เป็นบันทึกที่ผู้เรียนเขียนขึ้นเพื่อสื่อสารกระบวนการต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างพยาบาลและผู้ป่วยได้แก่ บันทึกข้อความในการสนทนา ความคิดความรู้สึกของพยาบาลในขณะนั้นเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและพฤติกรรมของผู้ป่วย บันทึกนี้จะช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินคุณภาพของการปฏิบัติการพยาบาลที่ผู้เรียนกระทำต่อผู้ป่วยหรือผู้รับบริการได้ทุกสถานการณ์ ทั้งนี้เพราะผู้สอนไม่สามารถจะทำการนิเทศแบบตัวต่อตัวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลตลอดเวลาที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัติการพยาบาลได้ บันทึกกระบวนการนี้จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่าผู้เรียนทำอะไร รวมทั้งคิดและรู้สึกอย่างไรอีกด้วย จึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งในการประเมินความรู้ ทักษะ ค่านิยม และทักษะของผู้เรียน

สำหรับหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาลต้องงานด้านการวัดและประเมินผลมีดังนี้คือ กำหนดระบบการวัดผลสำเร็จการศึกษาบริการ ส่งเสริมและกำกับอาจารย์ให้ดำเนินการตามระบบการวัดผลและการสำเร็จการศึกษา ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียน นำผลการประเมิน ไปปรับปรุงการเรียนการสอน จัดทำและรวมทั้งบริหาร ส่งเสริมกำกับวิทยากรสร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนตามจุดประสงค์ของวิชาเป็นรายวิชา วิเคราะห์เครื่องมือในการวัดผล นำผลการวิเคราะห์ไปปรับปรุงเครื่องมือ ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์พยาบาลต้องงานด้านการวัดและ ประเมินผลการศึกษา มีดังนี้คือ ร่วมสร้างและแนะนำการจัดสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล การศึกษาภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในรายวิชาเป็นไปตามหลักสูตรกำหนด (สถาบันพระบรมราชชนก, 2536)

4. การพัฒนาอาจารย์ทางด้านวิชาการ

เนื่องจากในปัจจุบันนี้วิทยาการมีความเจริญ รวมทั้งเทคโนโลยีต่างๆ อาจารย์เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการเรียนการสอน มีความจำเป็นที่จะต้องก้าวตามการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำเอาองค์ความรู้ใหม่ๆ และเทคโนโลยี มาปรับปรุงและพัฒนาการสอน เพื่อผลสำเร็จในการเรียนการสอน ดังเช่น สายหยุด จำปาทอง (2532:207) ได้ให้นิยามการพัฒนาอาจารย์หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาจารย์ เพื่อให้อาจารย์มีความรู้ความสามารถสูง มีทักษะและทัศนคติใหม่ที่จะช่วยให้อาจารย์รักษาความสำเร็จและเกียรติภูมิในการเป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไว้ได้

สุวรรณณี ศรีคุณ (2527:4) ได้กล่าวถึงขอบเขตของการพัฒนาอาจารย์ทางด้านวิชาการว่า เป็นการส่งเสริมให้อาจารย์มีความรู้และมีประสบการณ์ในวิชาการต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมในลักษณะต่อไปนี้

- 1) ส่งเสริมให้อาจารย์ได้มีโอกาสศึกษาต่อ
- 2) จัดประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการต่าง ๆ ให้แก่อาจารย์
- 3) ส่งเสริมงานวิชาการและการพิมพ์เผยแพร่คู่มือการสอนของอาจารย์
- 4) ปรับปรุงห้องสมุดให้เป็นศูนย์วิชาการ
- 5) ส่งเสริมการสอนและการใช้สไลด์ทัศนวัสดุ ประกอบการสอน

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถสูง มีทักษะและทัศนคติที่ดีต่อสังคมและส่วนรวม สามารถดำรงเกียรติภูมิเหมาะสมกับการเป็นอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไว้ได้นั้น นักวิชาการได้เสนอแนวความคิดในการพัฒนาอาจารย์เป็น 2 แนวทางคือ การฝึกอบรมและการพัฒนาตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การฝึกอบรม การฝึกอบรมอาจารย์เป็นภารกิจสำคัญอันจำเป็นของสถาบันการศึกษาต้องดำเนินการต่อเนื่อง และมีทิศทางที่ชัดเจน การฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะการปฏิบัติงาน มีความรู้เกี่ยวกับระบบงานใหม่ ๆ ให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี รวมทั้งสร้างจิตสำนึกและมโนธรรมในความรับผิดชอบต่อภารกิจด้านการเรียนการสอน และพัฒนาการศึกษาของชาติ รวมทั้งปลูกฝังศรัทธา เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูและจรรยาบรรณของครู (กรมการฝึกหัดครู, 2535: หน้า ค) การฝึกอบรมจำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตรงกับงานที่ปฏิบัติ จึงทำให้มีองค์ประกอบตามเกณฑ์ของหลักสูตร คือเนื้อหาสาระที่จะนำมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ประสบการณ์การเรียนรู้ และยุทธวิธีการสอน (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2526:21)

สำหรับวิธีการฝึกอบรมสามารถสรุปได้เป็น 3 วิธีดังนี้ (อุทัย หิรัญโต, 2531 : 111-113 ; จำนงค์ บุญชู, 2531 : 579-593 ; ธงชัย สันติวงษ์, 2533:93-97)

- 1.1 การฝึกอบรมก่อนการทำงานโดยเฉพาะอาจารย์บรรจุใหม่ เนื้อหาได้แก่การปฐมนิเทศ การให้รู้จักผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และนโยบายระเบียบปฏิบัติ รวมทั้งงานที่รับผิดชอบ

- 1.2 การฝึกอบรมระหว่างการทำงาน (In-service training) ได้แก่การฝึกอบรมอาจารย์ภายหลังได้ปฏิบัติงานมาเป็นเวลาระยะหนึ่ง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความสามารถในการทำงานและการสอนให้ดีขึ้น โดยให้เข้าใจเทคนิค วิธีการทำงานใหม่ ๆ วิธีการฝึกอบรมได้หลายวิธี เช่น การฝึกตัวต่อตัว (Coaching) การเป็นผู้ช่วย คือการรับการฝึกอบรมจากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า การสับเปลี่ยนงาน (Job rotation) และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Management apprenticeship)

1.3 การฝึกอบรมนอกการทำงาน (Off the job training) แบ่งเป็นการฝึกอบรมเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่มคือ

1.3.1 การฝึกอบรมรายบุคคลมี 3 วิธี คือ การจัดโปรแกรมการอ่าน เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้อ่านสิ่งพิมพ์ด้วยตนเอง บทเรียนสำเร็จรูปเป็นบทเรียนสามารถศึกษาหาคำตอบด้วยตนเอง และการฝึกอบรมภาคสนาม โดยให้ศึกษาสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง

1.3.2 การฝึกอบรมเป็นกลุ่ม ประกอบด้วยวิธีการ ดังนี้ การบรรยาย คือ การบรรยายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฟัง การประชุมกลุ่ม เป็นการประชุมปรึกษาหารือเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เช่น การอภิปราย การประชุมปรึกษาหารือ การประชุมสัมมนา การเสนอผลงานทางวิชาการ การประชุมกลุ่มย่อย การอภิปรายเป็นคณะ เป็นต้น

1.3.3 การฝึกอบรมโดยจำลองสถานการณ์ โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เผชิญหน้ากับสถานการณ์จำลองและค่อย ๆ ซึมซับประสบการณ์ได้แก่ การศึกษากรณี (Case method) โดยศึกษาปัญหาจากกรณีตัวอย่าง การเสนอสถานการณ์ (Incident process) โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับข้อมูลเพียงพอและสามารถตัดสินใจได้ การแสดงบทบาทสมมติ (Role play) โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงบทบาทต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำงาน เกมส์ โดยใช้เกมส์เป็นสื่อในการฝึกอบรม

1.3.4 การฝึกอบรมในห้องปฏิบัติการ (Laboratory training) เป็นการฝึกอบรมที่มีวัตถุประสงค์เบื้องต้นคือ ช่วยให้เห็นได้มีความรู้และทักษะในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

2 การพัฒนาตนเอง

วิจิตร วรุตบางกูร (2535 : 356-362) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองของอาจารย์พอสรุปได้ ดังนี้ 1) การหาประสบการณ์ใหม่ ได้แก่ การให้อาจารย์สลับเปลี่ยนระหว่างคณะ วิชาหรือหน่วยงานอื่นเพื่อหาประสบการณ์แปลกใหม่ 2) การพัฒนาความเชี่ยวชาญ ได้แก่ การให้อาจารย์ได้ทำวิจัยและเสนอผลงานทางวิชาการ การเพิ่มความรู้และทักษะใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน 3) การพัฒนาการเรียนการสอน ได้แก่ การให้อาจารย์ได้พัฒนาเทคนิคสื่อการสอนใหม่ ๆ การทดลองใช้เทคโนโลยีการสอนใหม่ เป็นต้น 4) การสนับสนุนให้อาจารย์ได้หาประสบการณ์การสอนใหม่ ๆ ในสาขาของตน และสาขาที่เกี่ยวข้องกัน 5) การบริการ ได้แก่ การให้คำแนะนำปรึกษาหารือ การปฏิสัมพันธ์กับนิสิต การมีส่วนร่วมในการประชุม การทำงานสำหรับคณะและ มหาวิทยาลัย เป็นต้น 6) การพัฒนาตนเอง ได้แก่ การให้อาจารย์หาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสมัครเรียนวิชาที่เปิดสอนพิเศษ การหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรมการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพเสริมที่จะสนับสนุนงานประจำและพัฒนาสุขภาพอนามัย เป็นต้น

สำหรับการทำวิจัยเมื่อพิจารณาหน้าที่ความรับผิดชอบของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนกกระทรวงสาธารณสุข 4 ประการ คือ การจัดการศึกษา การศึกษาค้นคว้าวิจัย การบริการ วิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า การวิจัยเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญประการหนึ่งในการดำเนินงานของสถาบัน บุคคลที่สำคัญในการดำเนินการวิจัยก็คือ อาจารย์ผู้สอน สอดคล้องกับ Rudolph (1962:72) กล่าวว่า งานวิจัยควรเป็นงานที่สำคัญที่สุดของอาจารย์พยาบาล ถ้าไม่มีงานวิจัยแล้วความรู้ที่มีอยู่ย่อมจะไม่เพียงพอและในที่สุดเราจะกลายเป็นคนล้าสมัยไปได้ งานวิจัยจึงเป็นงานที่แสวงหาความรู้ให้กับสังคมที่ต้องการความเจริญก้าวหน้า อาจารย์ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลสำคัญในสถาบันการศึกษาพยาบาลควรจะให้ความสำคัญต่องานวิจัยอย่างจริงจัง ภาระหน้าที่ของอาจารย์อย่างน้อย 2 ประการคือ การสอนเพื่อดำรงรักษาความรู้และการวิจัยเพื่อค้นคว้าทดลองหาความรู้ใหม่เพราะในสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากมาย มีการค้นคว้าวิจัย แสวงหาวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจึงต้องมีการนำสิ่งที่วิจัยหรือความรู้ใหม่ ๆ มาสอนเพิ่มเติม ดังจะกล่าวรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานวิจัย

Polit and Hungler (1983:176) กล่าวว่า อาจารย์พยาบาลจะต้องสร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้พัฒนาเนื้อหาวิชา พัฒนาการสอนใหม่ ๆ และเป็นตัวอย่างในการนำการวิจัยมาใช้เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในวิชาชีพ การวิจัยเป็นสาเหตุให้อาจารย์พยาบาลสอนสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากหลักสูตร และบ่อยครั้งที่อาจารย์พยาบาลสอดแทรกสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยเข้าไปในหลักสูตร

สำหรับบทบาทการวิจัยของอาจารย์พยาบาล จรัส สุวรรณเวลา และคณะ (2534:45) ได้แบ่งบทบาทการวิจัยของอาจารย์ ดังนี้ 1) เป็นผู้ให้ความร่วมมือในการทำวิจัย 2) เป็นผู้ดำเนินการวิจัย 3) เป็นผู้เผยแพร่ผลงานวิจัยและนำผลงานวิจัยไปใช้ สอดคล้องกับ Burns and Grove (1993:108) ซึ่งแบ่งบทบาทการวิจัยของอาจารย์พยาบาลไว้ดังนี้ 1) เป็นผู้วิจัยในรูปแบบต่าง ๆ 2) เป็นผู้ร่วมมือในการทำวิจัย 3) เป็นผู้นำผลงานวิจัยมาใช้

สรุป บทบาทการวิจัยของอาจารย์พยาบาลควรประกอบด้วย การเป็นผู้วิจัย การเป็นผู้ช่วยวิจัย และการนำผลการวิจัยมาใช้ และมีการเผยแพร่ผลงานวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัยสำหรับการศึกษาพยาบาล สรุปได้ดังนี้ (พูนศรี พัฒนพงษ์, 2537)

1. การแสวงหาความรู้ใหม่ เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในวิชาชีพพยาบาลให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นโดยผ่านกระบวนการวิจัย ที่จะมุ่งไปสู่ส่วนใดส่วนหนึ่งของการพยาบาล ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ความรู้ที่ใช้อยู่ในทางการพยาบาลได้มาจากศาสตร์อื่นเป็นส่วนใหญ่นั้น ดังนั้นเรา

ควรต้องทดสอบดูว่าความรู้เหล่านี้เหมาะสมกับวิชาชีพเพียงใด เพื่อนำมาสร้างพื้นฐานความรู้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวิชาชีพยิ่งขึ้น ความเข้าใจในศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานตามความสนใจส่วนบุคคลนับเป็นการเสริมการผลิตบัณฑิตและบริการวิชาการ

2. พัฒนาการศึกษายาบาล การที่จะเป็นวิชาชีพได้นั้น ต้องมีองค์ความรู้เป็นของตนเองรวมทั้งมีขอบเขตของวิชาชีพที่ชัดเจน ต้องอาศัยทฤษฎีและทำการทดสอบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่โดยการวิจัย สถาบันการศึกษายาบาลได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการวิจัยถึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องให้ยาบาลมีความรู้เกี่ยวกับวิจัย จึงจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการวิจัย ไว้ในหลักสูตรซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรคและพัฒนาวิชาชีพต่อไป

3. การแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาพยาบาล การจัดการศึกษาย่อมมีข้อบกพร่องและปัญหาเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล อาจารย์ผู้สอนนับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับปัญหาโดยตรง จึงต้องมีการทำวิจัยเพื่อแก้ไขและพัฒนางานให้ก้าวหน้าต่อไป

4. พัฒนาศักยภาพของอาจารย์ เนื่องจากการวิจัยเป็นกระบวนการทำงานอย่างมีขั้นตอน ช่วยให้บุคคลคิดอย่างมีระบบ มีเหตุผลรู้จักไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่าง ๆ ไม่เชื่ออะไรง่ายใจกว้าง ยอมรับคำติชม หนักแน่น อดทน รู้จักควบคุมอารมณ์ เป็นการวางรากฐานให้มีการตัดสินใจที่ดี เป็นผู้รู้จักควบคุมตนเองและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผลงานวิจัยยังสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางด้านส่วนตัวด้วย คือการใช้ในการขอเพิ่มวิทยฐานะให้กับตนเอง เช่น ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ชำนาญการสาขาต่าง ๆ

5. การบริการวิชาการแก่สังคม

การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในสถานศึกษาและแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชนประสานเข้าด้วยกันในอันที่จะพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้านการบริการวิชาการแก่สังคมเป็นภาระกิจที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ดังที่ ไพฑูรย์สินลาภรัตน์ (2526) ให้ความหมายของการให้บริการวิชาการแก่สังคมว่า เป็นลักษณะที่มหาวิทยาลัยโดยอาจารย์หรือศาสตราจารย์ทั้งหลายหรือสถาบันอุดมศึกษาเองไปร่วมมีบทบาทโดยตรงกับรัฐบาล ธุรกิจหรือวงการอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยให้คำปรึกษาและทำวิจัยให้กับรัฐบาลหรือองค์กรอื่น ๆ

ทบวงมหาวิทยาลัย (2529) ได้ให้ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคมว่า เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันเช่น การจัดการฝึกอบรม สัมมนา อภิปราย บรรยาย ประชุม สาธิต นิทรรศการ การให้คำปรึกษาทางวิชาการ เป็นต้น

Jean Karen Groezinger (1975:183) กล่าวว่า การให้บริการวิชาการแก่สังคมหมายถึง การให้การศึกษานอกระบบ (Informal Education) หรือกิจกรรมที่วิทยาลัยจัดขึ้นเพื่อชุมชนโดยไม่คิดหน่วยกิต

Jerry Page and J. B. Thomas (1977:211) ให้ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคม คือ กิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิกของสังคมให้ช่วยเหลือตนเองได้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่ การศึกษา เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีความเท่าเทียมกันในสังคม

ประชุมสุข อาชวอรุณ (2522:44) กล่าวว่า การศึกษามีใช้สิ่งที่มีสภาพคงที่แต่มีสภาพเคลื่อนไหว การศึกษาจึงต่อเนื่องตลอดชีวิต จำเป็นต้องให้สถาบันอุดมศึกษารับผิดชอบในการให้การศึกษแก่ประชาชนที่ต้องการ ซึ่งภาระกิจที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวคือการให้บริการวิชาการแก่สังคมและสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวมของผู้เชี่ยวชาญมีทรัพยากรที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ จำนวนมาก

ปัจจุบันการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาครั้งที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ได้กำหนดนโยบายด้านการบริการวิชาการแก่สังคมไว้ดังนี้ คือ ให้ขยายขอบเขตการบริการวิชาการแก่สังคมด้านการพยาบาลและสุขภาพอนามัยของสถาบันการศึกษาพยาบาลให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้นโดยเน้นการประสานงานและระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มีเป้าหมายเชิงปริมาณคือ จัดบริการวิชาการที่ให้ประโยชน์โดยตรงด้านสุขภาพอนามัยต่อสังคมอย่างน้อยสถาบันละ 3 โครงการต่อปี จัดสรรงบประมาณอย่างน้อยร้อยละ 5 ของงบประมาณดำเนินงานประจำปีของสถาบันจัดโครงการสัมมนาระหว่างผู้ปฏิบัติงานด้านบริการวิชาการ และผู้แทนองค์กรในชุมชนอย่างน้อยสถาบันละ 1 โครงการต่อปีและมีเป้าหมายเชิงคุณภาพคือ ให้มีกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ จัดให้มีเครือข่ายสารสนเทศด้านการบริการทางวิชาการระหว่างสถาบันการศึกษาพยาบาล (คณะกรรมการทำงานศึกษาความต้องการบุคลากรสาขาพยาบาลศาสตร์ของทบวงมหาวิทยาลัย, 2534)

นอกจากนี้ยังมีข้อบังคับของสภาการพยาบาลว่าด้วยการรับรองสถาบันการศึกษาวิชาการพยาบาลและผดุงครรภ์ พ.ศ.2529 เกี่ยวกับการบริการวิชาการแก่สังคม ดังนี้ 1) มีกิจกรรมให้บริการวิชาการแก่สังคม เช่น อาจารย์ไปเป็นวิทยากร เป็นต้น 2) ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรในการปฏิบัติการพยาบาลในโอกาสต่าง ๆ 3) จัดทำแผนกิจกรรมประจำปี สำหรับกาบริการวิชาการแก่สังคม 4) นำแผนไปปฏิบัติ 5) มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบัน

ลักษณะการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ
 ลักษณะที่ 1 กำหนดเป็นโครงการให้บริการวิชาการแก่สังคม หมายถึงการให้บริการ
 วิชาการแก่สังคมที่วิทยาลัยจัดดำเนินการโดยกำหนดเป็นโครงการ มีการกำหนดวัตถุประสงค์
 ประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย วิธีดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณและการประเมินผล
 ไว้อย่างชัดเจน

ลักษณะที่ 2 ไม่ได้กำหนดเป็นโครงการให้บริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง การให้
 บริการวิชาการแก่สังคมที่วิทยาลัยพยาบาลจัดดำเนินการโดยไม่ได้กำหนดเป็นโครงการแต่
 สามารถทราบถึงวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายและวิธีดำเนินการได้

ประโยชน์ของการบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษามี ดังนี้ (ทวง
 มหาวิทยาลัย, 2517)

1. เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์การทำงาน ฝึกฝนนิสัยและทักษะในการทำงาน
 ร่วมกับผู้อื่นของอาจารย์และนักศึกษาที่ออกปฏิบัติงาน
2. เป็นการระดมทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาและช่วยแก้
 ปัญหาของสังคม
3. การให้บริการวิชาการแก่สังคมช่วยสร้างโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาได้
 เรียนรู้สภาพจริงของสังคม เพื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรหรือทฤษฎี
4. สถาบันอุดมศึกษาสามารถปรับปรุงหลักสูตร และการเรียนการสอนให้
 สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม
5. ทำให้สังคมยอมรับว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันหรือส่วนหนึ่งของสังคม

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล
 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่สำคัญคือ การขาดอัตรากำลัง ขาดงบประมาณ และวิทยากรมี
 งานสอนมากไม่มีเวลาให้บริการวิชาการแก่สังคม (วราพร พลอยประเสริฐ, 2537)

สำหรับหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารต่องานด้านการบริการวิชาการแก่สังคม คือ
 บริการ ส่งเสริมและกำกับอาจารย์ให้มีผลงานการบริการวิชาการแก่สังคม ให้ความร่วมมือกับ
 หน่วยงานหรือองค์กรอื่นในการเป็นวิทยากรหรือปฏิบัติการพยาบาลในโอกาสต่าง ๆ เผยแพร่
 ประชาสัมพันธ์งานบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล บริการ ส่งเสริม และกำกับ
 วิทยากรให้มีส่วนร่วมทำแผนกิจกรรมประจำปี สำหรับการบริการวิชาการแก่สังคม นำแผนไป
 ปฏิบัติ ส่วนหน้าที่และความรับผิดชอบของอาจารย์พยาบาลต่องานด้านบริการวิชาการแก่
 สังคม คือ ร่วมทำแผนงานบริการวิชาการแก่สังคมและปฏิบัติตามแผน ให้ความร่วมมือกับ
 หน่วยงานหรือองค์กรอื่นในการเป็นวิทยากรหรือปฏิบัติการพยาบาลในโอกาสต่าง ๆ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศด้านการปฏิบัติงานวิชาการ

ปรีชา บุญคมรัตน์ (2532) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ ได้ข้อสรุปว่า ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการนิเทศให้มากกว่าที่ปฏิบัติอยู่

มัทธนา เหมชะญาติ (2534) ได้ศึกษาการจัดงานด้านวิชาการของฝ่ายวิชาการวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ปัญหาสำคัญที่พบ คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการนำนโยบายไปจัดทำแผน อาจารย์มีจำนวนจำกัด ทำให้ต้องรับภาระงานสอนมาก ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมพัฒนาการสอนได้เท่าที่ควร ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดงานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล

บุหลัน ทองกลับ (2535) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพทางด้านวิชาการของอาจารย์วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข ปัญหาในการพัฒนาสมรรถภาพด้านวิชาการที่สำคัญที่สุด คือ ปัญหาด้านการวิจัยและเขียนผลงาน ส่วนความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพด้านวิชาการที่สำคัญที่สุดคือความต้องการด้านเข้าร่วมประชุมสัมมนา

ทิพวรรณ อากาศวิภาต (2537) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์พยาบาลต่อการบริหารวิชาการของวิทยาลัยพยาบาลที่ปฏิบัติจริงโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และในรายด้านคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดประเมินผล ด้านการนิเทศการศึกษา พบว่า ด้านการนิเทศการศึกษามีการปฏิบัติจริงในระดับน้อยที่สุด

สมศักดิ์ อมรรัตน์ (2537) ได้ศึกษาปัจจัยในการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนางานวิชาการมี 5 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านบรรยากาศโรงเรียน ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร และด้านการนิเทศภายใน

งานวิจัยต่างประเทศด้านการปฏิบัติงานวิชาการ

Mistry (1978) ได้วิจัยเรื่องการปรับปรุงการเรียนการสอนโดยจำลองโครงการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยอินเดียหาผลการวิจัยพบว่า สถาบันส่วนใหญ่จัดโปรแกรมในลักษณะ

โปรแกรมปฐมนิเทศ ซึ่งครอบคลุมบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์ การเลื่อนขั้นเงินเดือน เรื่องเกี่ยวกับสถาบันและผลตอบแทนที่จะได้รับจากสถาบัน ผู้ตอบแบบสอบถามประมาณครึ่งหนึ่งต้องการให้มีการจัดโปรแกรมในลักษณะการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ และประมาณหนึ่งในสาม ต้องการให้เฉพาะอาจารย์ใหม่ ๆ เข้าร่วม ลักษณะของโปรแกรมจะประกอบด้วยโปรแกรมระยะสั้น โปรแกรมต่อเนื่องและโปรแกรมผสมผสานกันทั้ง 2 โปรแกรม โดยจะเน้นการวางแผนเทคนิคการสอนและการประเมินผลการสอน และมีการเสนอให้จัดทำโปรแกรมตัวแทนสำรองเพื่อให้อาจารย์ใหม่ได้ศึกษาการสอนร่วมกับอาจารย์อาวุโส ผลการวิจัยได้สร้างโครงการของมหาวิทยาลัยโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การจัดโปรแกรมปฐมนิเทศและการพัฒนาอาจารย์ตลอดทั้งปี แลได้จัดตั้งศูนย์การเรียนการสอนและการวิจัยด้วย

Wells (1978) ได้วิจัยเรื่องงานในความรับผิดชอบที่สำคัญของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในรัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา พบว่า ครูใหญ่เห็นว่า ในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน ซึ่งหมายถึงงานวิชาการนั้น ครูใหญ่ควรใช้เวลาให้มาก ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญที่สุดของผู้บริหารโรงเรียน

Agthe (1980) ได้ศึกษาการรับรู้บทบาทของครูใหญ่และครูในงานวิชาการ พบว่า ครูใหญ่บริหารงานด้านอื่น ๆ มากเกินไป ควรให้ความสำคัญในการนิเทศการศึกษาให้มากขึ้น

จากงานวิจัยที่เสนอนี้ พอสรุปได้ว่า การปฏิบัติงานวิชาการของอาจารย์พยาบาลมีส่วนคล้ายคลึงกับอาจารย์ในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่สำคัญคือ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา การพัฒนาตนเองทางด้านวิชาการ และการบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งจะมีความซับซ้อนของการปฏิบัติ เนื่องจากการศึกษาพยาบาลเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นทั้งทางด้านวิชาการ และวิชาชีพการพยาบาล และพบว่าปัญหาที่สำคัญในการปฏิบัติงานวิชาการของอาจารย์พยาบาลก็คือ อาจารย์พยาบาลมีจำนวนจำกัดซึ่งต้องรับภาระงานสอนและงานนิเทศการฝึกภาคปฏิบัติ ทำให้อาจารย์พยาบาลปฏิบัติงานวิชาการได้ไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตามผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ ช่วยเหลือนิเทศให้อาจารย์พยาบาลปฏิบัติงานวิชาการได้อย่างเต็มความสามารถ อันจะส่งผลให้มีการพัฒนาทางการศึกษา

งานวิจัยในประเทศด้านการนิเทศการศึกษา

อุทัย สร้อยสุข (2520) ได้วิจัยเรื่อง หน้าที่ด้านการนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยสรุปกิจกรรมการนิเทศที่อาจารย์ใหญ่ส่วนมาก (ตั้งแต่ 50% ขึ้นไป) ไม่เคยปฏิบัติได้แก่ การจัดให้มีการสัมมนาเกี่ยวกับวิธีสอนโดยร่วมกับอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนใกล้เคียง จัดครูไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น ๆ จัดให้มีการสาธิตการสอนขึ้นในโรงเรียน

จัดให้มีการวิเคราะห์และประเมินค่าแบบเรียนที่ให้อยู่ในโรงเรียน การหาข้อมูลจากผู้ปกครอง และบุคลากรในท้องถิ่นเกี่ยวกับเนื้อหาที่นำมาสอนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตร จัดให้มี คณะกรรมการดำเนินการศึกษา วิจัยด้านการเรียนการสอนและด้านการบริหารออกแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูเป็นรายภาคเรียน จัดให้มีธนาคารข้อสอบขึ้นภายใน โรงเรียน

ประสงค์ สิงขไชย (2523) ได้ศึกษาเรื่องความคิดของผู้บริหารโรงเรียน และครู เกี่ยวกับการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษากรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4 พบว่า ผู้บริหารและครูเห็นด้วยว่าควรจัดงานการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน 8 งาน คือ การวางแผนการนิเทศ พัฒนาบุคลากร พัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุอุปกรณ์ งานบริหารพิเศษอื่น ๆ งานที่เกี่ยวกับชุมชนและงานประเมินผล ส่วนปัญหาอุปสรรคพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติการนิเทศการศึกษาเป็นครั้งคราว ไม่มีระบบแบบแผน

สถาพร พันธุ์ประยูร (2530) ได้วิจัยเรื่อง การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 โดยทำการศึกษางานทั้ง 10 งานของแฮร์ริส (Ben M. Harris) ผลการวิจัยพบว่า 1) งานด้านการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนมักจัดในรูปของการประชุมชี้แจง การประชุมสัมมนาภายในกลุ่มโรงเรียน การติดตามผลการใช้หลักสูตรจะประเมินผลการปฏิบัติงานวิชาการในหมวดวิชา 2) งานด้านการจัดระบบการเรียนการสอน โรงเรียนส่งเสริมให้ครูจัดกลุ่มนักเรียนตามความถนัดและความสามารถ เปิดโอกาสให้ผู้สอนมีส่วนร่วมในการกำหนดการสอนของตนเอง ให้มีการจัดตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ ให้ครูในหมวดวิชาเดียวกันหรือสอนในระดับชั้นเดียวกันประชุมวางแผนร่วมกัน 3) งานด้านการบริหารงานบุคลากร โรงเรียนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติการสอน และประชุมสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาการสอน เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน 4) ด้านการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก โรงเรียนได้ส่งเสริมให้ครูใช้งบประมาณเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างถูกต้องและเหมาะสม และสนับสนุนให้ครูพัฒนาคุณภาพของอาคารเรียนเครื่องใช้ให้อยู่ในสภาพดี 5) งานด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ โรงเรียนแนะนำให้ครูสำรวจสภาพความต้องการการใช้วัสดุอุปกรณ์ ประกอบการเรียนการสอน ให้ความรู้ด้านการบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์การสอน 6) งานด้านการฝึกอบรมครูประจำการ โรงเรียนได้จัดส่งครูเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับด้านวิชาการต่าง ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ จัดขึ้น บริการจัดรายชื่อนหนังสือหรือวารสารทางวิชาการให้ทราบ และสนับสนุนให้ครูเลื่อนวิทยฐานะและลาศึกษาต่อ 7) งานด้านการปฐมนิเทศครูใหม่ โรงเรียนได้แนะนำให้ครูใหม่รู้จักบุคลากรในโรงเรียน และให้ความรู้เกี่ยวกับงานวิชาการเพื่อใช้ในการวางแผนการสอน 8) งานด้านการจัดบริการพิเศษแก่ครู โรงเรียนจัดทำทะเบียนประวัติของบุคคลในโรงเรียน และการพบปะสังสรรค์ 9) งานด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียน

จะรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ และเชิญบุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถมาเป็นวิทยากร 10) งานด้านสนทนาการประเมินผลการสอน โรงเรียนจะมีการชี้แจงให้ครูได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการประเมินและการเก็บบันทึกการประเมินไว้เป็นหลักฐาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการจัด การนิเทศการศึกษา ก็คือ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ มีความล่าช้า ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการสอน ขาดแผนการปฏิบัติงานด้านการสอนในโรงเรียนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ไม่มีการติดตามผลการใช้สิ่งอำนวยความสะดวก การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำสื่อการเรียนการสอน ขาดการสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาในการปฏิบัติงานของครู การเพิ่มประสบการณ์แก่ครูใหม่มีไม่เพียงพอ ขาดการจัดรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน กิจกรรมที่โรงเรียนจัดบางอย่างไม่เป็นที่สนใจของชุมชน และครูไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และระเบียบของการวัดและประเมินผลอย่างถูกต้อง

สมศักดิ์ สายเทพ (2530) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาจังหวัดตากพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการนิเทศภายในได้แก่ ขาดความรู้ ความเข้าใจ ความชัดเจนในวัตถุประสงค์ และการดำเนินตามขั้นตอนของการนิเทศของผู้นิเทศและผู้ รับการนิเทศ

เสริมศักดิ์ และคณะ (2531) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพของการบริหารการนิเทศกับระบบการฝึกหัดครู จุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารและการนิเทศการศึกษา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือครูประจำการ ผู้ปกครองนักเรียนและ ผู้ใช้ครูในพื้นที่ทั่วประเทศ พบว่า ปัญหาและประสิทธิภาพของการบริหารและการนิเทศการศึกษาเป็นผลจากกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากโครงสร้างและระบบการบริหารและการนิเทศการศึกษาปัจจุบันที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนเอกภาพในการบริหาร การกำหนดนโยบายและการวางแผนการศึกษาความร่วมมือจากท้องถิ่น การติดต่อสื่อสาร การขาดการประสานสัมพันธ์ในการนิเทศการศึกษาทุกระดับทุกประเภทการศึกษา และขาดบุคลากรด้านการนิเทศการศึกษา

พัชรินทร์ ศิริสุข (2533) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานด้านการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานด้านการนิเทศวิชาการภายในโรงเรียนครบทั้ง 8 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ 1) งานหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร 2) งานจัดการเรียนการสอน 3) งานนิเทศการสอนในชั้นเรียน 4) งานวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน 5) งานห้องสมุด 6) งานกิจกรรมเสริมหลักสูตร 7) งานจัดการนิเทศงานวิชาการ 8) งานการประเมินผลการจัดงานการนิเทศวิชาการ ในด้านปัญหาการปฏิบัติงานด้านการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ประสบปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยเรียงลำดับปัญหาจาก

มากไปน้อยดังนี้ 1) งานนิเทศการสอนในชั้นเรียน 2) งานวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน 3) งานการจัดการนิเทศงานวิชาการ 4) งานหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร 5) งานประเมินผล และการจัดการนิเทศงานวิชาการ 6) งานกิจกรรมเสริมหลักสูตร 7) งานการจัดการเรียนการสอน 8) งานห้องสมุด

จิรพรรณ คชสวัสดิ์ (2536) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาความคิดเห็นของครูอาจารย์เกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 5 ในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน สรุปว่า การนิเทศมีความสัมพันธ์กับการพัฒนางานวิชาการ

ประกอบ เศวตวงษ์ (2536) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการนำเสนอรูปแบบการนิเทศวิทยากรในวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สรุปว่า การศึกษาสภาพปัจจุบันในการดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศมีการปฏิบัติในการนิเทศอยู่ในระดับมาก ส่วนผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมในการปฏิบัติน้อย ปัญหาในการนิเทศ ได้แก่ ผู้นิเทศปฏิบัติงานอื่นมากเกินไปทำให้มีเวลาในการนิเทศน้อย ขาดการสนับสนุนและเสริมกำลังในการนิเทศ ขาดประสบการณ์ในการสร้างเครื่องมือในการนิเทศ ผู้นิเทศไม่นิเทศอย่างต่อเนื่อง งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการนิเทศไม่เพียงพอ ขาดสื่อและเครื่องมือในการนิเทศ วิธีการนิเทศไม่น่าสนใจ ผู้รับการนิเทศไม่ยอมรับผลการประเมินไม่ยอมรับผู้นิเทศ และเห็นว่าการนิเทศทำให้เสียเวลาในการสอน

งานวิจัยต่างประเทศด้านการนิเทศการศึกษา

Rafuse (1971) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทที่คาดหวังและการปฏิบัติจริงของหัวหน้าแผนกในการบริหารและการนิเทศในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามการรับรู้ของครูใหญ่ หัวหน้าแผนก และครูในโรงเรียนรัฐบาลประจำตำบลในเขตนาสซิว เพื่อศึกษาการรับรู้ของครูใหญ่ หัวหน้าแผนก และครูที่มีต่อระดับการปฏิบัติและระดับความคาดหวังในการปฏิบัติงานของหัวหน้าแผนกโดยศึกษาจากประชากร 1,274 คน เป็นครูใหญ่ 84 คน หัวหน้าแผนก 393 คน ครู 797 คน จาก 5 สาขาวิชา 84 โรงเรียนในเขตนาสซิว นิวยอร์ก โดยใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย 88 กิจกรรมของหัวหน้าแผนก ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าแผนกคิดว่าตนเองปฏิบัติและสนใจในกิจกรรมการบริหารและการนิเทศมาก แต่ครูใหญ่เห็นว่าหัวหน้าแผนกสนใจและปฏิบัติบ้าง ครูเห็นว่าปฏิบัติเพียงเล็กน้อย ผู้วิจัยสรุปว่า ครูใหญ่ หัวหน้าแผนก และครูเห็นว่าหัวหน้าแผนกควรปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น

Malone (1971) ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะ โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูและอาจารย์ใหญ่

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ใหญ่และครูในโรงเรียนมัธยมศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า ประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติงานนิเทศของอาจารย์ใหญ่มีความสำคัญมากกว่าพฤติกรรมอื่น ๆ ของอาจารย์ใหญ่ และมีความเห็นว่า อาจารย์ใหญ่นิเทศโดยการเยี่ยมชั้นเรียนและจัดให้มีการประชุม อบรมน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งอาจารย์ใหญ่และครูเห็นว่า การอบรมครูประจำการ และการปฏิบัติงานนิเทศอื่น ๆ เป็นวิธีการนิเทศที่ดีแล้ว และอาจารย์ใหญ่เห็นด้วยมากกว่าครู ในเรื่องการปฏิบัติงานนิเทศทุก ๆ ด้านให้ประโยชน์และมีคุณค่า

Sippit Jr (1972) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจในการปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่และครูในโรงเรียนมัธยมชั้นสูงขนาดเล็ก ที่ได้รับการคัดเลือกของรัฐอินเดียน่า เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ใหญ่ และผู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาที่เป็นประโยชน์ ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพครู ผลการวิจัยพบว่า ขาดการสื่อสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานระหว่างอาจารย์ใหญ่กับครู ความเห็นของอาจารย์ใหญ่และครูเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจารย์ใหญ่ไม่รับผิดชอบเต็มที่ในการเร่งรัดให้เกิดความเจริญในอาชีพครู และการปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียน อาจารย์ใหญ่และครูต้องการให้มีการจัดโครงการนิเทศที่ดีที่จะช่วยพัฒนาอาชีพ และปรับปรุงการเรียนการสอน

Sullivan (1981) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบของงานของผู้นิเทศการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศของผู้นิเทศ และใช้การสังเกตพร้อมทั้งจดบันทึกพฤติกรรมการนิเทศของผู้นิเทศการศึกษา 6 คน เพื่อรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นิเทศการศึกษาไม่ได้ปฏิบัติงานนิเทศด้านการเรียนการสอนอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร การเผยแพร่ข่าวสารแก่ครู ช่วยเหลือในการตัดสินใจของครู ไม่ใช่เป็นผู้ที่คอยตรวจตราจับผิดครู และยังมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของครูหลังจากได้รับการนิเทศที่มีผลกระทบต่อการเรียนการสอน

จากงานวิจัยที่เสนอมานี้ พอสรุปได้ว่า การปฏิบัติการนิเทศการศึกษาภายในสถาบันการศึกษาเป็นหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษาในสถาบันนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้นิเทศอันได้แก่ ผู้บริหารสถาบันการศึกษา หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ หัวหน้าภาควิชา ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านต่าง ๆ หรือผู้รับการนิเทศต้องร่วมมือกันในการสนับสนุน ส่งเสริม ตลอดจนแก้ปัญหา การปฏิบัติงานวิชาการ ดังนั้นการวางแผนการนิเทศ ผู้นิเทศควรจะให้ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในกระบวนการนิเทศ และผู้นิเทศควรจะปฏิบัติให้ครอบคลุมงาน 4 ด้านคือ การพัฒนาหลักสูตรและการสอน การพัฒนาวิชาการบุคลากร(อาจารย์) การประเมินผลการสอน การให้บริการวิชาการแก่สังคม และนำกิจกรรมการนิเทศไปใช้ให้เหมาะสมกับงานเพื่อให้ผลการ

นิเทศบรรลุตามเป้าหมาย สำหรับผู้รับการนิเทศจะต้องมีความรู้และเจตคติที่ดีต่อการนิเทศ
ควรให้ความสำคัญต่อการนิเทศเพราะการนิเทศจะส่งผลถึงคุณภาพนักศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย